

Svaret finns i blodet

Anna Winkvist vill ta reda på vad du verkligen äter

ÖKADE SKILLNADER

Höga löner
drar iväg

SID 4

DIN GUIDE TILL MOOC

Gratis nätkurser
- bara ett PR-jippo?

SID 10

LARS HAMBERGER

Ville egentligen
bli konstnär

SID 26

Tydliga karriärvägar ger ökad attraktionskraft

DEN 20 FEBRUARI tog universitetsstyrelsen beslut om Göteborgs universitets årsredovisning för 2012. Det blev ett bra fjolår. Tilldelningen av externa forskningsbidrag ökade. Söktrycket från studenter var fortsatt högt och vi kunde inom en rad andra områden visa på en positiv utveckling. Sammantaget har vi en god ekonomisk situation. Till det ska läggas att Sverige som nation har en konkurrensfördel jämfört med många andra länder i Europa, där det görs stora och kännbara ekonomiska neddragningar när det gäller forskning och utbildning.

Med ett relativt stort kapital i bagaget kan vi nu ta oss an rekryteringsmålen i Vision 2020.

Universitetsstyrelsens beslut om en reviderad anställningsordning ger oss dessutom möjligheter att rekrytera till tenure-track-anställningar med befattningen biträdande lektor som ett första steg. Innehavaren ska efter fyra år och godkänd prövning kunna befordras till lektor. Anställningsordningen gör det också möjligt att rekrytera till en 4-årig forskarassistenttjänst, dock utan rättighet till befördran.

EN RAD OLIKA utvärderingar och internationella jämförelser har betonat att avsaknaden av tydliga karriärvägar i Sverige försvårar vår nationella konkurrenskraft inom forskningen. Jag ser därför fram emot att denna möjlighet till meriteringsanställningar nu bidrar till att vi ska kunna arbeta mer strategiskt och långsiktigt när det gäller kompetensförsörjning på lärar- och forskarsidan. Detta omfattar också rekrytering på lektors- och professorsnivå, vilket ska ske i öppen konkurrens nationellt och internationellt.

I vår verksamhet tillkommer ständigt nya utmaningar. På utbildningssidan ses nya kunskapsutbud som MOOC:s (Massive Open Online Courses). Det är distanskurser "online" som tillhandahålls från flera privata aktörer och universitet. Kurser till vilka kanske 100 000 "studenter" kan få tillgång och vars material ofta har tagits fram på prestigefyllda universitet.

Flera av de universitet som redan bedriver

FOTO: JOHAN WINGBORG

MOOC:s, ser det som en form av marknadsföring för att attrahera campusstudenter. Andra ser det som komplement i utbildningsutbudet. Helt klart är att det ökar tillgängligheten till kunskap. Det vi behöver göra är att förhålla oss till händelseutvecklingen, skapa oss en uppfattning om vad detta kan bli i framtiden och fundera över hur vi kan använda ny teknik i våra utbildningar. Detta blir ett tema i den serie av omvärldsseminarier som planeras framöver.

JAG VILL OCKSÅ PASSA PÅ att nämna Göteborgs universitets arrangemang på internationella kvinnodagen den 8 mars. Den är ett exempel på vår ambition att öka våra kontakter med allmänheten. En hel dag med seminarier på flera teman lockade storpublik till universitetets huvudbyggnad. Mycket glädjande och ett tydligt bevis på att intresset är stort för vår verksamhet.

När nästa Rektors ruta är aktuell har Göteborgs universitet förhoppningsvis en ny universitetsstyrelse utsedd av regeringen. Förslag lämnades till regeringen den 4 mars.

PAM FREDMAN

GU JOURNALEN

EN TIDNING FÖR GÖTEBORGS
UNIVERSITETS MEDARBETARE

Mars – april 2013

CHEFREDAKTÖR & ANSVARIG UTGIVARE
Allan Eriksson 031 - 786 10 21
allan.eriksson@gu.se

REDAKTÖR & ST ANSVARIG UTGIVARE
Eva Lundgren 031 - 786 10 81
eva.lundgren@gu.se

FOTOGRAF OCH REPRO
Johan Wingborg 031 - 786 29 29
johan.wingborg@gu.se

GRAFISK FORM & LAYOUT
Anders Eurén 031 - 786 43 81
anders.euren@gu.se

MEDVERKANDE SKRIBENTER
Helena Svensson, Carina Elmäng,
Oskar Brandt & Helena Östlund

KORREKTUR
Robert Ohlson, Välskrivet i Göteborg

BITR. GRAFISK FORMGIVARE
Björn Eriksson

ADRESS
GU Journalen,
Göteborgs universitet
Box 100, 405 30 Göteborg

E-POST
gu-journalen@gu.se

INTERNET
www.gu-journalen.gu.se

UPPLAGA
5900 ex

ISSN
1402-9626

UTGIVNING
7 nummer/år
Nästa nummer utkommer
den 7 maj

MANUSSTOPP
19 april 2013

MATERIAL
För obeställt material ansvaras ej
För ej signerat material ansvarar
redaktionen

Citera gärna, men ange källan

ADRESSÄNDRING
Gör skriftlig anmälan till redaktionen

OMSLAG
Anna Winkvist,
Profesor i näringslära vid Sahlgrenska akademien
Foto: Johan Wingborg

TRYCKERI
Billes Tryckeri AB

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

REKTOR HAR ORDET

2 Nya rekryteringstjänster lanseras

NYHETER

4 På 15 år har lönespridningen inom samma tjänst ökat med 67 procent

6 I vår fattar Humfak beslut om de klassiska språken

7 Cecilia Schelin Seidegård föreslås bli ordförande i GU:s styrelse

8 Allt färre naturvetare antas till forskarutbildning

9 GU når övergripande miljömål trots att allt fler flyger

10 Vad är vinsten för GU?

12 Onyanserad debatt om gratis nätkurser

REPORTAGE

14 GU lär ut vetenskapsteori till nepalesiska läkare på landsbygden

PROFLEN

16 När Anna Winkvist fältarbetade i Papua Nya Guinea lärde hon sig att svinga macheten

REPORTAGE

20 Wayne Coetzee undrar varför Sveriges röst tystnat sedan ANC tog makten i Sydafrika

SAMTAL MED FORSKARE

22 Morten Sager bakom ny världsunik utbildning

PÅ FRITIDEN

24 Twitter är som kasperteater och standup på samma gång

REPORTAGE

26 Han är författaren till en av världens största boksuccéer och forskaren som lade grunden till provörsbefruktning i Norden

DEBATT

De snabba reformerna har fått illavarslande konsekvenser, menar Tomas Forser och Thomas Karlsohn

KRÖNIKA

Universitetsledningarna har ofta en överdriven tro på styrning, hävdar Stefan Svallfors

NYTT OM FOLK

SPIKAT

32 Eva-Maria Ström har studerat ett språk med bara ett tjugotal adjektiv

Prisad journalist

Anabel Hernández avslöjar höga politikernas korrupta nätverk i Mexiko.

Frihetens utpost

Maria Nyman fångar vardagen i sina dikter.

Från Stellenbosch till GU

Wayne Coetzee blev akademiker trots sin bakgrund.

Säkrare hälsoråd

Anna Winkvist utvecklar en ny metod som ska mäta vad vi egentligen äter.

Omstridd professor

Lars Hamberger har inte gett upp kampen om rätt till lön.

Nätkurser för alla

Nu är avstånd inget hinder.

10

Redaktionen: Vad är vinsten för GU med MOOC?

NI HAR VÄL INTE MISSAT debatten om Högskolan i Gävle? Ledningen har antagit en ny kommunikationspolicy där man bland annat skrivit in att medarbetare alltid måste kommunicera internt innan de får lämna information externt, exempelvis till medier. Alla medarbetare förväntas också stå bakom fattade beslut och föra ut den "önskvärda bilden" av högskolan. Ledningen känner tydligen inte till att offentligt anställda har grundlagskyddad rätt att uttala sig. Men kritiken mot beslutet har inte varit nådig.

I en debattartikel i Gefle Dagblad skriver Uppsalaprofessorer att de bevitnar en högskola i fritt fall.

Ämnet knyter till viss del an till debattinlägget i detta nummer av GU Journalen. Tomas Forser och Thomas Karlsohn skriver att universitetsledningarna utnyttjat autonomiformen för att beskära den kollegiala styrningen. En linjeorganisation förutsätter en lojalitet mot överordnade på ett helt annat sätt än den kollegiala styrningen gör.

Cheferna har inte bara fått mer makt utan de har även blivit fler på senare år. 2008 fanns det 4 med titeln chef, fem år senare är antalet 14. Det är också en yrkeskategori med hög lönespridning, från lägst 41 000 kronor till högst 65 500 kronor.

Att lönespridningen har ökat är kanske inte så förvånande, så är det i övriga samhället också. I det här numret visar vi hur stor lönespridningen inom respektive befattning har varit på GU de senaste 15 åren. Något som förvånar oss är att ledningen inte har

så bra koll på hur olika löner man kan ha inom en och samma tjänst.

En annan fråga som blivit brännande aktuell är gratis nätkurser, även kallade MOOC, som ges av prestigefyllda universitet, i bland annat USA. Men ska svenska universitet haka på denna trend? Till skillnad från andra länder erbjuder våra lärosäten gratis kurser där lärarna och studenterna är aktivt engagerade.

ALLAN ERIKSSON & EVA LUNDGREN

Lönespridningen ökar i allt högre takt

På 15 år har skillnaden i lön inom respektive yrkeskategori stigit betydligt mer än medellönen. Hårdnad konkurrens förväntas driva på den utvecklingen ytterligare.

LÖNESPRIDNING ÄR ETT sätt att beskriva hur stort lönegapet är mellan dem som tjänar mest och dem som tjänar minst inom en viss tjänstetitel, när man har räknat bort de 10 procent som ligger i botten respektive i toppen.

Lönespridningen har de senaste 15 åren ökat. I januari var den genomsnittliga lönespridningen 9 068 kronor för de 50 största yrkeskategorierna. Mellan åren 2008 och 2013 var ökningen drygt 30 procent eller 2 363 kronor. Den totala ökningen av lönespridningen på 15 år är 102 procent eller 4 595 kronor. Omräknat till dagens penningvärde blir det 67 procent.

– Resultatet överraskar inte, säger personalchef Håkan Berg. Den individuella lönesättningen förutsätter en viss lönespridning. Det måste finnas skillnader eftersom lönen är ett viktigt styrmedel. Vi är inte oroliga men om det blir för stora skillnader får vi titta närmare på det.

HÅKAN BERG påpekar att flera av de yrkeskategorier som finns på listan ger en missvisande bild: en projektledare

eller en biträdande forskare kan ha väldigt olika arbetsuppgifter. En gästlärare kan exempelvis vara en världskänd professor eller en person som inte ens har disputerat.

Men även om man exkluderar de två titlar som toppar listan blir den sammantagna löneskillnaden drygt 8 000 kronor.

Hur bra koll har ni på lönespridningen?

– Lite vagt. Det har inte varit en aktuell fråga på senare år. Men i vår, efter löneförhandlingarna, ska vi göra en lönekartläggning med fokus på likvärdiga arbeten för män och kvinnor, säger Håkan Berg.

Han framhåller att det finns

ganska stora skillnader mellan fakulteterna, vilket har att göra med hur konkurrensutsatt olika verksamheter är. Professorer inom Sahlgrenska akademien har exempelvis ett högre löneläge jämfört med professorer inom humaniora eller samhällsvetenskap.

– Arbetsgivaren GU har inte någon uttalad policy i frågan. Däremot har Arbetsgivarverket under många år framhållit att lönespridningen inom staten måste öka, säger Ulf Broberg på personalenheten.

FÖRRA ÅRET publicerade Arbetsgivarverket en rapport som visar att lönespridningen inom statlig sektor har ökat med 79 procent de senaste 15 åren.

– En förklaring är att det har skett strategiska satsningar på den undervisande och forskande personalen de senaste åren, bland annat på professorer, säger Håkan Berg.

En annan är att den ökade internationella konkurrensen om stjärnforskare har hårdnat.

– Det blir svårt att konkurrera om vi inte kan erbjuda marknads-

»Vill vi få hit kända forskare måste vi vara beredda att betala.«

HÅKAN BERG

mässiga löner, vi har ett helt annat löneläge än andra länder. Vill vi få hit kända forskare måste vi vara beredda att betala. Det är fullt rimligt.

ATT LÖNESKILLNADERNA ökar behöver i sig inte vara något större problem, tycker Saco:s ordförande Martin Selander.

Martin Selander

– Så länge som löneskillnaderna är sakliga och utgår ifrån uppsatta kriterier, där man tar hänsyn till uppställda mål, resultat, prestation och arbets svårighetsgrad, är det inget konstigt.

Saco säger sig stå bakom en individuell och differentierad lönesättning.

Så har vi räknat

Löneskillnaden har räknats ut som skillnaden mellan 90:e percentilen och 10:e percentilen, dvs skillnaden mellan de grupper som tjänar mest och de som tjänar minst, men utan att ta med de som har allra lägst eller högst löner. Siffrorna kommer från GU:s statistik över

januari månads löner 2013. Vissa tjänstebefattningar, exempelvis projektledare, forskningskoordinator och avdelningsdirektör, har ingen beskrivning av arbetets art utan är en mycket bred tjänstetitel som kan innehålla allt från administrativa uppgifter till

kvalificerad forskning. Det förklarar den delvis mycket stora lönespridningen för de tre toppbefattningarna.

Så här ser lönespridningen ut inom de 50 största befattningarna vid GU

Yrke	kr mån	proc	Yrke	kr mån	proc	Yrke	kr mån	proc	Yrke	kr mån	proc
Projektledare	39500	57	Projektassistent	10100	35	Universitetsadjunkt	7000	19	Studievägledare	4100	12
Gästlärare	24700	45	Handläggare	9200	27	Administrativ chef	7000	16	Institutionsadm.	4000	14
Forskningskoordinator	23500	47	Ekonom	9100	23	Byrådirektör	7000	19	Ekonomiadministratör	4000	13
Chef	20500	31	Systemadministratör	8500	23	Administratör	6000	20	Studieadministratör	3600	13
Professor	18500	28	Personalhandläggare	8100	21	Doktorand	5900	21	Institutionssekr.	3200	11
Koordinator	18400	40	Forskningsing, 1:E	8000	21	Universitetsbibliotekarie	5700	18	Lönehandläggare	3000	10
Forskare, biträdande	18100	45	Forskningsingenjör	7800	23	Assistent	5600	22	Kursadministratör	3000	11
Forskare	16800	36	Forskarassistent	7700	19	Postdoktor	5400	15	Lokalvårdare	2500	11
IT-Samordnare	14000	31	Tekniker	7400	27	Intendent	5100	16	Receptionist	2500	9
Avdelningsdirektör	13700	29	Forskningsassistent	7400	25	Utbildningshandläggare	4900	14	Forskningslab.	2200	7
Projektsamordnare	12000	32	Systemutvecklare	7300	20	Institutionstekniker	4600	19	Doktorand/projektass.	1800	6
Universitetslektor	11500	26	Informatör	7200	20	Laboratorieassistent	4500	16			
Professor/ överläkare	10100	17	Universitetslektor, bitr.	7200	18	IT-tekniker	4500	14			

– Bara inom lektorsgruppen är det till exempel stor variation. Men vi tycker också att det ska finnas en dräglig lägstanivå med bra ingångslöner. Att låta dem med högst lön få mer behöver inte ske på bekostnad av dem som har lägst. Istället kan en ökad differentiering i bästa fall skapa ett driv i systemet som gör att andra grupper åker med. Vi har dock sett att så inte alltid är fallet.

ÄVEN MAXLÖNEN vid GU har skjutit i höjden. 1998 tjänade rektor 60 000 kronor, 15 år senare är lönen uppe i 112 300 kronor. Men hon har inte högst lön. Den som toppar löneligan är en gästlärare med en månadslön på 125 000 konor.

– Det som sätter taket för lönen är institutionens ekonomi men även GU:s personalpolitik. Det finns egentligen ingen övre gräns men det kan möjligen upplevas som provocerande om någon har högre lön än rektor, säger Ulf Broberg.

Men lönen är inte det enda instrumentet, framhåller Håkan Berg.

– Små högskolor måste bygga upp rekryteringsbara miljöer genom att köpa in folk och då blir lönebilderna helt annan. Ett tungt traditionellt universitet som GU måste värna om en god forskningsmiljö. Det är viktigare än att erbjuda topplöner.

ALLAN ERIKSSON

FAKTA

GU Journalen har gjort en kartläggning av lönespridningen bland de 50 största befattningskategorierna under 15 år, utifrån fyra olika mätningar vid samma tidpunkt: 1998, 2003, 2008 och 2013 (januari månad). Uppgifterna kommer från GU:s lönesystem Palasso.

På 15 år har den genomsnittliga lönespridningen ökat med 67 procent, omräknat till dagens penningvärde. Under samma period har medellönen ökat med 9 909 kronor vilket motsvarar en ökning med 38 procent, mätt i dagens penningvärde.

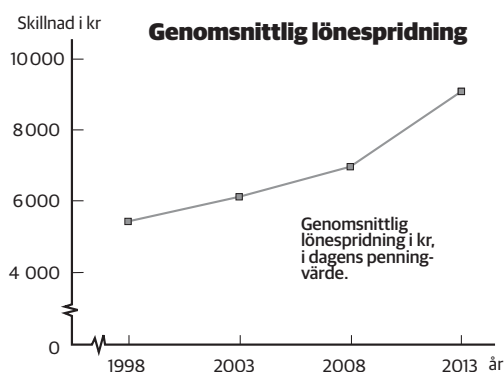

FOTO: JOHAN WINGBORG

»Det är en löneökning som inte har något med prestation eller förmåga att göra.«

”

Stefan Schedin, GU:s ordförande för ST, oroas över den ökande lönespridningen.

Orimliga skillnader

För stora löneskillnader kan leda till svåra arbetsmiljöproblem. Den varningen kommer från fackförbundet ST som vill bromsa den växande lönespridningen vid GU.

– **LÖNESKILLNADERNA** mellan medarbetare med samma tjänstebeteckning är orimliga, säger ST:s ordförande Stefan Schedin som tagit del av GU Journalens lönekartläggning. För över 30 av tjänstetitelnarna skiljer det drygt 5 000 kronor månaden och för närmare en fjärdedel är skillnaden mer än 10 000 kronor.

Den ökande lönespridningen oroar honom.

– Vi har fått tydliga indikationer på att dessa skillnader ökat kraftigt på GU under senare år, trots att forskning visar att stora och ökande löneskillnader ofta är en bidragande orsak till svåra arbetsmiljöproblem.

STEFAN SCHEDIN, som har en bakgrund som inkomstforskare, påpekar att det finns flera orsaker till denna utveckling. En är att generella procentuella påslag gynnar högavlönade jämfört med lågavlönade. Förenklat betyder det att en löneökning på 5 procent ger 4 000 kronor mer för

den som tjänar 100 000 jämfört med en som har 20 000 kronor i månaden.

– Det är en löneökning som inte har något med prestation eller förmåga att göra, utan det sker per automatik.

En annan förklaring är att vissa grupper har fått förhållandevis stora lönelöften på senare år.

Löneskillnader som kan motiveras utifrån en saklig grund är inget problem, menar ST. Men trots det kan växande löneskillnader upplevas som orättvisa.

– Det kan sticka i ögonen om högutbildade nyanställda kommer in och ska läras upp av kollegor som trots stor erfarenhet kan ha flera tusen kronor mindre i lön.

Likväl finns också det omvända problemet: nyanställda får låga ingångslöner och om man enbart fokuserar på individens prestation blir det nästan omöjligt att komma ikapp. De som från början har låg lön måste vara högpresterande under lång tid för att komma i fatt.

– **OM MAN SKA** göra något åt det räcker det inte bara att titta på individens arbetsuppgifter och prestation utan det gäller att lyfta blicken och se det mer

övergripande. Det finns en rättvisaspekt.

Det finns en spänning mellan två olika synsätt: å ena sidan principen om lika lön för lika arbete, å andra sidan individuell lönesättning. Det är en svår balansgång, menar Stefan Schedin som är kritisk mot organisationer som ensidigt eftersträvar ökad lönespridning.

– Argumentet att stora satsningar på vissa grupper drar upp lönenivån för det stora flertalet håller inte. Forskning visar att det inte finns några sådana enkla samband.

INDIVIDUELL lönesättning är i grunden positivt, menar ST. Men om det leder till för stora skillnader rubbas förtroendet för lönesättningen.

– Arbetsgivarna centralt har upprepade gånger slagit fast att lönespridning är något gott i sig själv. Vi hoppas att man här på GU har större insikt i problemet med stora löneskillnader. Men i så fall måste man börja göra något, trenden är mycket oroande och inget som vi kan acceptera.

ALLAN ERIKSSON

Lokaler sägs upp

► **Andelen tomma lokaler** vid GU är knappt 1,5 procent idag. Den siffran kommer sannolikt att öka, bedömer fastighetschef Per Sundqvist. I vår sägs lokaler upp på bland annat Akademi Valand, institutionen för globala studier och institutionen för kulturvetenskaper.

Det är ett resultat av den nya hyresmodellen som innebär att varje institution får bära hela kostnaden jämfört med tidigare då fakulteterna hade olika modeller för debitering av hyra.

– Prefekterna kan direkt påverka sina kostnader. Det är i grunden positivt eftersom mer pengar blir över för utbildning och forskning.

Men att bli av med lokaler är inte så enkelt som det låter. De måste vara uthyrningsbara och uppsägning kan bara ske två gånger per år.

– Det är vi som avgör om de är uthyrningsbara. Det måste vara sammanhängande lokaler med tillgång till fikarum och toalett, att säga upp enstaka rum eller en korridor går inte, säger Per Sundqvist.

Uppsägningstiden är 12 månader. Därefter tar fastighetsenheten över ansvaret för lokalerna och kostnaden fördelas på alla institutioner. Under tiden försöker enheten att hyra ut lokalerna på den externa marknaden. När avtalstiden för kontraktet går ut kan sedan hyreskontraktet mot fastighetsägaren sägas upp.

I jämförelse med andra svenska lärosäten har GU något lägre hyreskostnader, cirka 12 procent av omsättningen.

Forskartorget söker idéer

► **Vill du medverka på Forskartorget** under Bok- & Biblioteksmässan? Fram till den 8 april kan du lämna in förslag på inslag, antingen som akademiska kvartar eller som dubbelkvartar, alltså 30 minuter.

Programförslag ska vara utformade enligt tre kriterier: de ska innehålla forskningsresultat, minst en av de medverkande ska vara forskare och forskningen ska presenteras på ett lättillgängligt och lustfyllt sätt. Biblioteksmässan är i år mellan 26 och 29 september.

Mejla till info@forskartorget.se och anmäl ditt intresse.

Allt fler anslutna till DAFGU

► **I mars var drygt 2 200 medarbetare anslutna till DAFGU**, datorarbetsplats för Göteborgs universitet. Det är ett IT-projekt som syftar till att skapa en gemensam datormiljö, där datorer automatiskt uppdateras

och synkas och där det ställs höga krav på säkerhet. DAFGU finns nu på GF, UB och alla fakulteter, utom på IT-fakulteten. Ytterligare 1 000 användare kommer att flyttas över till den nya datormiljön. Förändringarna omfattar både pc och Mac.

Vad kommer att hända med de klassiska språken? Det ska Humanistiska fakulteten fatta beslut om under våren.

Bland språkinstitutionens förslag finns en satsning på en särskild göteborgsk profil kring religion och språk.

DET TRE KLASSISKA språken latin, antik grekiska och fornkyrkoslaviska har för få studenter för att bära sig. Det gäller särskilt om varje ämne ska ha minst två lärare, vilket är Humanistiska fakultetens minimikrav.

Situationen har varit osäker ända sedan 2009. Men att klassiska språk har problem är knappast unikt för Göteborgs universitet; liknande svårigheter finns både nationellt och internationellt.

Institutionen för språk och litteratur fick därför förra året i uppdrag av fakulteten att svara på fyra frågor. De handlade bland annat om möjligheterna att integrera de klassiska språken i större miljöer. Nu har institutionen svarat och presenterar flera förslag på samarbeten.

– **KLASSISKA SPRÅK** ingår exempelvis redan i programmet Liberal Arts, påpekar prefekt Gunnar Bergh. Göteborgs universitet är också det enda i landet som ger lärarutbildning i latin och vi planerar att även komplettera med grekiska på fördjupningsnivån. Vi har också påbörjat flera andra samarbeten som vi hoppas kunna utveckla.

Det handlar exempelvis om teologiutbildningen där bibelstudier på originalspråk redan är en göteborgsk profil.

– Också institutionen för historiska studier är intresserad

av samarbete kring antikens kultur, medeltidshistoria samt inom kulturarvsprogrammet. Överhuvudtaget pågår en viktig profilering där de klassiska språken integreras i olika miljöer och där uppdraget att se på språkens relevans för varandra väl passar in. Att i princip alla lärare i klassiska språk är disputerade och dessutom har kompetens i mer än ett språk ökar samverkansmöjligheterna.

Gunnar Bergh

»Göteborgs universitet är det enda i landet som ger lärarutbildning i latin.«

GUNNAR BERGH

REGERINGEN GJORDE i sin senaste budget en särskild satsning på samhällsvetenskap och humaniora. För Humanistiska fakultetens del innebär det ett ökat grundutbildningsanslag på 6 miljoner kronor under 2013. Det är dock inte säkert att denna satsning hjälper just språken. Samtidigt har universitetsstyrelsens särskilda tilldelning för språk, som tidigare var på 10 procent, dragits ner till 5 procent. Under 2013 kompenserar fakulteten detta bortfall med 3,5 miljoner kronor. Men 2014 kommer detta tillskott att upphöra.

BESLUT OM DE klassiska språken väntas Humanistiska fakulteten fatta i vår, allra senast sista juni.

Då avgörs även vad som kommer att hända med ryska.

– Ryska finns inom översättarprogrammet och internationella språkprogrammet, förklarar

Gunnar Bergh. Ett samarbete med Centrum för Europastudier samt med Handelshögskolan och Konstnärliga fakulteten är på gång. Vi planerar också att söka tillstånd för lärarutbildning i ryska, vilken i så fall skulle bli landets första. Visserligen bedrivs forskning och utbildning i ryska vid andra lärosäten men ingenstans finns en så uttalad utbildningsväg som här.

FÖRE SOMMAREN väntas också beslut om arabiska, kinesiska samt om vad som ska hända med översättarprogrammet.

Humanistiska fakulteten har ingen kommentar till språkinstitutionens förslag.

EVA LUNDGREN

FÖRSLAG TILL NY UNIVERSITETSSTYRELSE

Stridbar landshövding tar över efter Bennet

Hon har studerat i Lund, arbetat i Stockholm och är landshövding på Gotland. Nu föreslås Cecilia Schelin Seidegård som styrelseordförande för Göteborgs universitet.

– Jag känner mig väl förberedd; jag har ju jobbat med forskning och utveckling i hela mitt liv.

HON ÄR FÖDD 1954, doktor i biokemi, har arbetat på Astra Zeneca i 14 år och blev vd för Huddinge Universitetssjukhus 2003. Året därpå fick hon sitt hittills svåraste uppdrag, att leda sjukhusets fusion med Karolinska, något som ledde till en proteststorm.

– Det innebar ett stort förändringsarbete och en extraordinär utmaning, förklarar Cecilia Schelin Seidegård. Sedan var jag sjukhusdirektör för det sammanslagna Karolinska Universitetssjukhuset till 2007. Jag har också varit styrelseordförande för KTH i sex år.

SEDAN 2008 är hon ordförande för Systembolaget och 2010 blev hon landshövding på Gotland. Där har hon engagerat sig för färjetrafiken, p-avgifter och gatuombyggnader i Visby hamn. När hon förra året påpekade att Gotland behöver fler invandrare fick hon mängder med hatbrev. Och när hon i somras vädjade om stopp för Nordkalks skogsavverkning i Ojnareskogen fick hon också kritik.

– Men jag har mest fått positiv respons för mina uttalanden. En landshövding har rätt att ha åsikter.

Så vad vet Cecilia Schelin Seidegård då om Göteborg?

– Egentligen inte så mycket än, utom att det är en vacker stad. Men jag känner väl till Sahlgrenska akademien, har träffat Pam Fredman flera gånger och universitetsdirektör Jörgen Tholin var ju tidigare rektor på Gotland, så honom känner jag väl. Både life-science och bilindustrin, som är viktiga områden för Göteborgsregionen, ligger mig varmt om hjärtat. Och ett så brett universitet som Göteborgs har fantastiska möjligheter, särskilt i samarbete med Chalmers och Sahlgrenska Universitetssjukhuset.

Cecilia Schelin Seidegård tycker också om att kommunicera. Bland annat publicerar

hon varje vecka en krönika på Gotlands länsstyrelsens hemsida.

– Många tror att en landshövding inte gör mycket mer än klipper band. Därför tycker jag det är viktigt att regelbundet informera om vad jag håller på med. Självklart kommer jag också att berätta om mitt nya hedrande uppdrag i Göteborg.

Hennes båda söner bor i Lund, även om den yngste just nu är i Shanghai. Och om hon får tid över rymmer hon till sommarhuset på Österlen.

– Mina intressen är naturen, laga mat och så spelar jag lite golf. Jag gillar också att röra på mig och att umgås med goda vänner. Men särskilt mycket fritid har jag inte; jag är väldigt energisk och trivs med att jobba.

EVA LUNDGREN

Landshövding Lars Bäckström har till regeringen lämnat in följande förslag på styrelse för Göteborgs universitet perioden 1 maj 2013–30 april 2016.

ORDFÖRANDE

Cecilia Schelin Seidegård, landshövding i Gotlands län. Hon är filosofie doktor i biokemi och har arbetat för Astra Zeneca, varit vd för Huddinge Universitetssjukhus, sjukhusdirektör för det sammanslagna Karolinska Universitetssjukhuset samt styrelseordförande för KTH. Hon är styrelseordförande för Systembolaget samt ledamot av Ingenjörsvetenskapsakademien.

Cecilia Schelin Seidegård

FOTO: LÄNSSTYRELSEN PÅ GOTLAND

»... ett så brett universitet som Göteborgs har fantastiska möjligheter, särskilt i samarbete med Chalmers och Sahlgrenska Universitetssjukhuset.« ”

Och här är övriga styrelsemedlemmar

Eva Halvarsson, vd för andra AP-fonden, föreslås bli omvald. Hon är vice ordförande och har haft ett särskilt ansvar för kontakten med verksamhetsföreträdare.

Andreas Carlgren, före detta statsråd och chef för Miljödepartementet. Han har ett engagemang för miljö- och hållbarhetsfrågor, samt har ett globalt nätverk efter FN-ledda klimatförhandlingar.

Carin Götblad, ordförande för Högskolan på Gotland och tidigare länspolismästare i Stockholms län. Hon representerar ett brett samhällsengagemang och har erfarenhet av samverkan mellan en liten högskola och ett universitet.

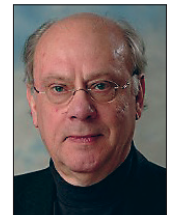
Kerstin Brunberg, ordförande i Statens kulturråd, tidigare vd på Sveriges Radio samt tidigare gästprofessor vid GU. Hon representerar universitetets samverkansuppdrag.

Lauritz Holm-Nielsen, rektor för Århus universitet, president för Euroscience och tidigare verksam i Världsbanken. Han tillför ett internationellt perspektiv.

Tomas Brunegård, tidigare vd för mediekoncernen Stampen AB, är blivande ordförande för World Association of Newspapers. Han representerar både ett näringslivs- och ett kulturperspektiv.

Ulf P Lundgren, före detta generaldirektör för Skolverket och professor i pedagogik vid Uppsala universitet. Han representerar ett viktigt kompetensområde.

Färre naturvetare antas till forskning

Antagningen av doktorander vid Naturvetenskapliga fakulteten har gått stadigt ner under 2000-talet. Förra året innebar ett bottenrekord.

ANTALET NYA DOKTORANDER vid Naturvetenskapliga fakulteten var bara hälften så stort 2012 som året innan. Orsakerna är flera, förklarar prodekan Ola Wetterberg.

– Bland annat gjorde vi en satsning 2010 och 2011 med 24 fakultetsfinansierade doktorander vilket bidrog till den totala antagningen. Något motsvarande gjorde vi inte 2012. Fakulteten har också genomfört en omorganisation där två nya institutioner bildats av fem gamla vilket lett till en viss försiktighet. Det kan dessutom finnas ytterligare förklaringar, något vi just nu utreder. Men även om 2012 var speciellt stämmer det att trenden när det gäller nya doktorander varit nedgående en längre tid.

PRELIMINÄRA SIFFROR från de två största institutionerna, biologi och miljövetenskap samt kemi och molekylärbio, tyder på att tendensen håller i sig även 2013.

Alla nya doktorander blir idag anställda, istället för att få utbildningsbidrag, vilket innebär större kostnader för institutionerna. Men det finns fler orsaker till att så få doktorander antagits, betonar Ola Wetterberg.

– Doktorandernas villkor har kontinuerligt förbättrats under 20 år, och kostnaden för en doktorand har ökat, ändå har vi haft en kraftig tillväxt. Så även om de nya anställningarna är betungande på kort sikt är det inte

den enda förklaringen till att så få antagits.

Göteborgs universitet delar en tendens som finns i hela landet. Från att forskarutbildningen i naturvetenskapliga ämnen ökat kraftigt under 1990-talet, för att nå en kulmen år 2000, har antalet sedan stadigt gått ner. Också inom samhällsvetenskap och särskilt humaniora har det blivit allt färre forskarstuderande på senare år.

- DET ÄR SVÅRT ATT JÄMFÖRA år för år eftersom antagningen tillfälligt kan gå upp eller ner av olika skäl. Ser man istället utvecklingen över fyraårsperioder kan man säga att antagningen gått ner 20 procent sedan år 2005. Siffrorna skiljer sig dock mellan olika discipliner. Exempelvis biorelaterade ämnen expanderar; det ligger i linje med den senaste forskningspropositionen som ju prioriterar medicin och teknik.

Ytterligare ett skäl till att Naturvetenskapliga fakulteten antagit färre doktorander är att man under några år istället satsat på postdoktorstjänster, förklarar Ola Wetterberg.

- TIDIGARE EXPANDERADE forskarutbildningen kraftigt men de nya doktorerna fick ingen chans att meritera sig. Nu har vi satsat på postdoktorer istället vilket också oftast ger snabba resultat inom forskningen. Men kanske balansen blivit fel åt andra hållet istället.

Antalet antagna till forskarutbildning i naturvetenskap 2003–2012.

Ola Wetterberg

»Vi behöver absolut samarbeta med fler intressenter än de traditionella.«

Ett sätt att få fler forskarstuderande är att öka antalet samverkansdoktorander, där exempelvis industrin är med och finansierar. Det är något som också uppmuntras både av GU:s vision och av fakultetens handlingsplan.

– Vi behöver absolut samarbeta med fler intressenter än de traditionella, menar Ola Wetterberg. Ett aktuellt exempel är samverkan med Livrustkammaren i Stockholm som har en medarbetare som på halvtid forskar om dräktsilke hos oss. Men den typen av samarbete görs egentligen inte av ekonomiska skäl utan för att vi behö-

ver lära av andra verksamheter.

Men för att fakulteten ska kunna ta ett långsiktigt ansvar för grundforskning krävs en rimligt stor forskarutbildning, påpekar Ola Wetterberg.

– Många medarbetare är, om inte oroliga, så i varje fall angelägna om att vi verkligen håller forskarutbildningen på en god nivå. Under året ska vi därför arbeta vidare med hur det ekonomiska fördelningssystemet ska se ut och då kommer forskarutbildningen att vara en viktig fråga.

EVA LUNDGREN

Fakulteter får ansvara för pedagogiska priser

Från och med i år är det fakulteterna som ansvarar för Göteborgs universitets pedagogiska priser. Prissumman är på 100 000 kronor och kan gå till en enskild lärare eller ett lärarlag.

TIDIGARE VAR DET rektor som varje år utsåg pedagogiska priser, ett individuellt och ett lagpris. Från och med i år är det samtliga fakultetsstyrelser samt Lärarutbildningsnämnden som

tar över uppgiften. Prissumman är på 100 000 kronor oavsett hur många lärare som belönas och pengarna ska gå till pristagarnas förkovran och utveckling.

– Varje fakultet bestämmer själv om man vill dela ut priset årligen eller mer sällan, påpekar vicerektor Bengt-Ove Boström. Våra fakulteter är ju så olika stora, IT-fakulteten behöver därför inte göra på samma sätt som

exempelvis Sahlgrenska akademien.

Priset ska gå till lärare som undervisar studenter vid Göteborgs universitet. Men lärarna måste inte vara anställda vid den fakultet som utser pristagare.

Däremot måste minst ett av följande två kriterier vara uppfyllt: Pristagarna ska ha utvecklat, och i undervisning med stor framgång genomfört, en innovativ pedagogisk

idé. Pristagarna ska ha utfört en flerårig synnerligen uppskattad och framgångsrik lärargärning.

– Förändringen innebär att fler priser kommer att delas ut än bara två, som det varit fram tills nu, påpekar Bengt-Ove Boström. Satsningen är ett led i universitetets strävan att stärka utbildningen. Prisutdelningen kommer dock fortfarande att ske vid doktorspromotionen till hösten.

Utsläppen minskar

Målet att minska utsläppen av koldioxid kommer med stor sannolikhet att nås, bedömer miljöchef Eddi Omrcen som summerar år 2012. Men på andra områden går det trögt.

I KLIMATSTRATEGIN, som antogs 2010, finns ett mål om att GU ska minska sina utsläpp av CO₂ med en femtedel fram till 2015. Förra året var minskningen 13 procent jämfört med året innan, visar senaste Hållbarhetsredovisningen.

– Det går åt rätt håll. Vi har hittills minskat utsläppen med 18 procent, så vi kommer att nå målet som det ser ut nu, säger Eddi Omrcen. Det beror till största delen på att vi har gått över till grön el samt kraftigt minskat vårt användande av fossil energi för uppvärmning. Projektet vid Experimentell biomedicin (EBM) bör lyftas fram som ett föredöme.

TROTS VINSTERNA tror han att det går att reducera utsläppen ytterligare.

– Vi kan nog göra mer inom energiområdet. Det pågår ett spännande miljösamarbete med Akademiska hus och Higab, bland annat att installera solpaneler på våra tak. Det är också viktigt att få till stånd en beten- deförändring: att släcka lampor,

stänga datorn och att slå igen dragskåpen i labben ordentligt.

Men ser man bara till resor ökade utsläppen förra året med drygt 4 procent.

– Min gissning är att flygresorna fortsätter att öka. Vi gör vad vi kan för att klimatkompensera och för att styra resandet, men om vi ska vara ett internationellt lärosäte måste vi ut och resa. Det ligger i linje med Vision 2020. Jag hoppas att fler upptäcker möjligheterna med video- och webbkonferens, så att man slipper de slentrianmässiga resorna.

INRIKESFLYGET ÄR fortfarande omfattande men förra året minskade antalet flygresor med Stockholm som slutdestination med 7 procent. Att flyga istället för att ta tåget till Stockholm strider mot mötes- och resepolitik, om det inte finns särskilda skäl.

– Det stör mig att så många tar flyget när det finns utmärkta tågförbindelser till Stockholm, även om jag förstår att tågen inte är så tillförlitliga under vintern, säger Eddi Omrcen.

Han har nyligen lagt fram ett förslag om att återinföra blanketten ”Reseorder” som ett sätt för var och en att motivera sina resor.

Ett annat resultat som gläder Eddi Omrcen är att antalet veten-

Eddi Omrcen

skapliga artiklar i hållbar utveckling har gått upp med 97 procent sedan 2008. Förra året var antalet refereegranskade artiklar 190, alltså en ökning med 26 procent på bara 1 år.

ATT MINSKA AVFALLET är en annan prioriterad fråga. Det har skett en stor minskning sedan 2009 men förra året bröts den positiva trenden.

– Den enda förklaring jag kan ge är att verksamheten ökade förra året.

Att ställa miljökrav på upphandlingar är ett annat område där GU har tappat. Miljökrav ställdes bara på en av tio upphandlingar förra året, räknat i ekonomiskt värde.

- DET BEROR PÅ vilken typ av upphandlingar som görs under året. Men det är en utveckling som går åt fel håll. Många tror att allt GU köper in är miljöanpassat men så är det inte alls. Vi måste bli bättre på att ställa sociala, etiska och miljömässiga krav vid både upphandlingar och inköp, menar Eddi Omrcen.

ALLAN ERIKSSON

CITATET

»Vad vi ser är en högskola i fritt fall. Det beror inte på brister hos högskolans lärare och forskare, inte heller på brister hos studenterna – tvärtom – utan på en högskoleledning som allvarligt missuppfattat sitt uppdrag.«

Li Bennich-Björkman

Statsvetarna Shirin Ahlbäck Öberg, Li Bennich-Björkman, Christer Karlsson och Sten Widmalm protesterar mot utvecklingen vid Högskolan i Gävle i en debattartikel i Gefle Dagblad den 9 mars.

GU näst bäst i Sverige

► **Göteborgs universitet** kom på 2:a plats i Sverige och på 36:e plats i Europa. På världsrankingen var placeringen mer blygsam, 141, enligt den senaste rankingen från Webometrics.

Harvard och Stanford tar de översta platserna på världsrankingen, tätt följt av MIT. Cambridge tar förstaplatsen i Europa och Helsingfors är mest synligt i Norden.

Webometrics, som är knutet till ett spanskt forskningsråd, mäter i huvudsak i vilken grad universiteten är synliga på webben, både officiell information och forskningsartiklar. Men Magnus Gunnarsson på sektionen för analys och utvärdering ger inte mycket för undersökningen.

– Listan ändras rätt mycket och den interna ordningen för svenska universitet är inte särskilt stabil. Webometrics ändrar sin metod ganska ofta och ganska mycket, säger han.

Ny kommunikationsenhet bildas

► **En ny sammanhållen** kommunikationsenhet skapas inom Gemensamma förvaltningen, som en del av området Verksamhetsstöd. Det har universitetsdirektör Jörgen Tholin beslutat efter en utredning gjord av den externa utvärderaren Kristina Appelqvist. Syftet var att föreslå en tydlig och effektiv kommunikationsorganisation, som bidrar till samordning.

Fler områden förs in under den nya kommunikationsenheten, som exempelvis studentrekrytering, alumnverksamhet, näringslivskontakter och programverksamheten på Jonsereds herrgård. Inga förändringar genomförs förrän den nya kommunikationschefen, som håller på att rekryteras, är på plats.

Universitetsdirektören har även beslutat att inrätta ett forsknings- och innovationskontor, där följande områden ingår: forsknings- och innovationsstöd samt affärsjuridik. Även denna chefs-tjänst ska utlysas.

Besluten betyder att den nuvarande enheten Externa relationer försvinner.

Klart för ny IT-organisation

En ny sammanhållen IT-verksamhet, med en enda chef. Så lyder universitetsdirektör Jörgen Tholins förslag till ny organisation.

SEDAN 2008 är IT-verksamheten uppdelad i två delar: en stor IT-enhet som har ansvar för driften, utvecklingen och supporten, och en liten IT-stab som formellt har varit beställare av tjänster. Dessutom har det funnits en IT-styrelse, IT-beställarutskott och projektkontor.

– Eftersom det funnits ett så stort antal aktörer, med två chefer, har det varit otydligt vem som fattar beslut om vad. Det förslag jag nu lägger fram, med en sammanhållen IT-enhet och en enda chef, har därför mycket stort stöd, förklarar Jörgen Tholin.

Nuvarande IT-styrelse och IT-beställarutskott upphör. I deras ställe bildas ett IT-råd som varje år ska göra en utvärdering av IT-verksamheten.

– Rådet ska rapportera till IT-chefen vilka behov kärnverksamheten har. Det är viktigt att verksamhetskopplingen är tydlig så att det inte bara blir en diskussionsklubb.

JÖRGEN THOLIN påpekar att kraven på att IT ska vara användarvänligt blivit allt större på senare tid.

– Dels ska IT-verksamheten svara mot de behov vi har idag, dels kunna se in i framtiden och planera för morgondagens satsningar. För om två år kommer det att finnas ny teknik, som vi vanliga användare ännu inte kän-

ner till och därför ännu inte kan efterfråga.

Ytterligare ett skäl att ändra IT-organisationen är att skapa en verksamhet som passar i den nya arbets- och delegationsordningen, framhåller Jörgen Tholin.

Ny IT-chef kommer att tillsättas så snart som möjligt.

IT-verksamheten har organiserats om nästan vart femte år. Är den starkare styrningen en trend?

– Ja, det är det nog. Vi har titat på större universitet där man går från en tudelad organisation till en samlad. Kanske är IT mer utsatt för förändring än andra verksamheter eftersom teknikutvecklingen går så snabbt. De beslut man fattade tidigare var säkert bra då men nu har förutsättningarna ändrats. Då måste vi också göra det.

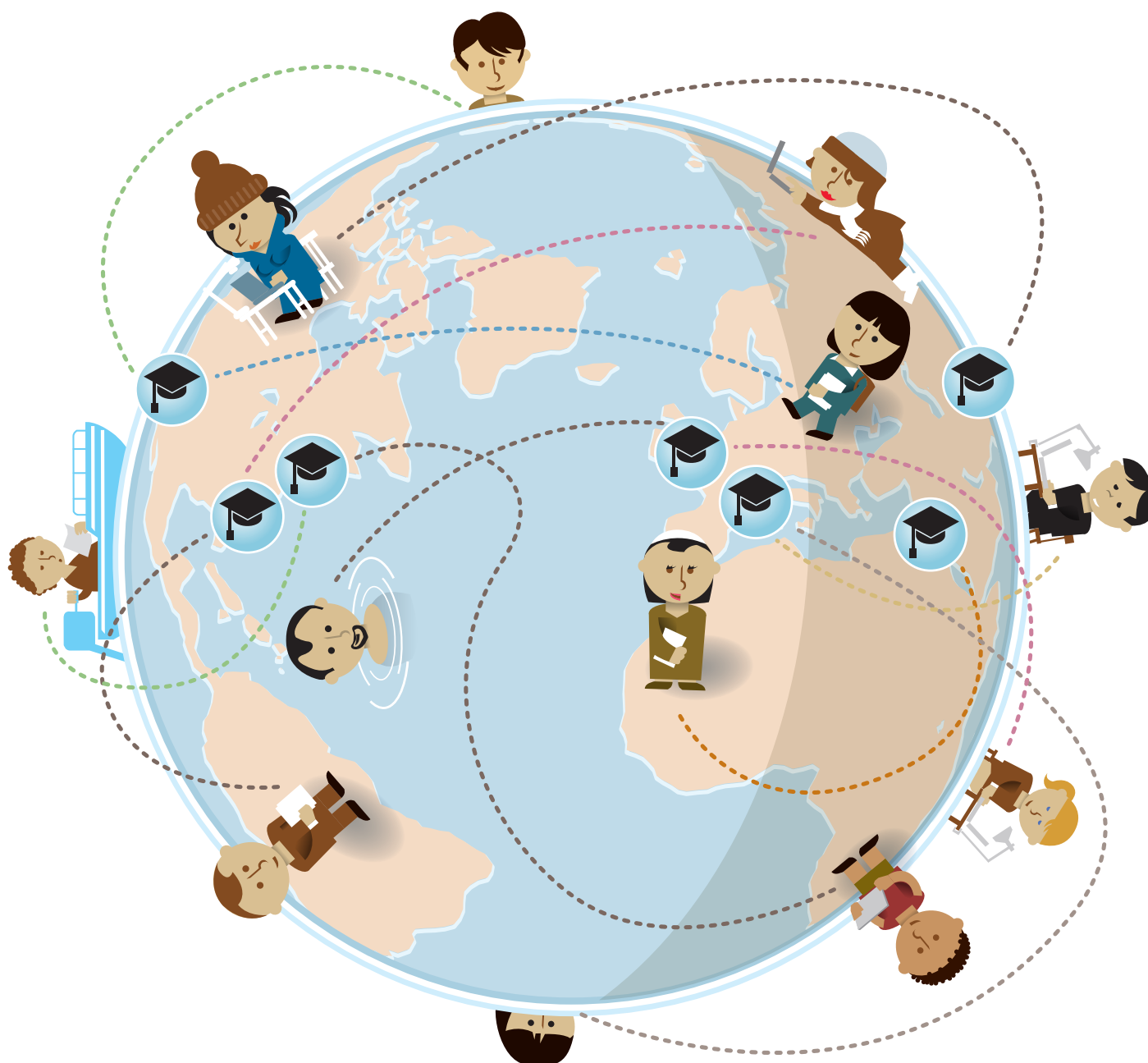

ILLUSTRATION: PETER LONNEGÅRD

GRATIS NÄTKURSER en global trend

En revolution av den högre utbildningen, ett PR-jippo eller en seriös satsning?

2012 var året då MOOC slog igenom. Den digitala utbildningskulturen har plötsligt blivit tillgänglig för alla helt gratis. Men ska GU också sälla sig till skaran av globala gratisutbildare?

ÖPPNA NÄTKURSER har funnits i några år, men 2012 gav sig stora amerikanska elituniversitet in på marknaden och erbjöd ett antal gratis kurser online. Sedan dess har utvecklingen bokstavligen exploderat. Den största nätkursförmedlaren Coursera hade i augusti förra året en miljon

registrerade studenter över hela världen. I slutet av februari hade man passerat 2,8 miljoner.

Lunds universitet har nyligen meddelat att de överväger att erbjuda liknande kurser. Vid GU har e-förvaltningsansvarig Lars Hansen fått i uppdrag att följa utvecklingen.

– Jag har anmält mig till flera kurser, *Världshistorien från 1300-talet och framåt* och en kurs i jazzimprovisation vid Berklee College of Music. Gratis nätkurser är en möjlighet för många människor runt om i världen att ta del av en högre utbildning som de av ekonomiska, geografiska och sociala skäl tidigare varit utestängda från. I takt med att intresset för dessa kurser växer, kommer det nu även allt fler frågor om hur universiteten ska kunna få någon ekonomi i det hela, men också om hur studen-

terna ska kunna använda de förvärvade kunskaperna för att gå vidare i utbildningssystemet.

För en enskild forskare inom ett smalt område kan gratiskurserna bli ett lyft. Ett exempel är Stanfordinstitutet Sebastian Thrun som 2011 gav en kurs i artificiell intelligens. Campuskursen lockade 200 studenter, nätkursen 160 000. Thrun är nu delägare i ett nytt företag, Udacity, som erbjuder ett 20-tal kurser.

Med undantag av edX är företagen Udacity och Coursera vinstdrivande men i dagsläget är

det, enligt Lars Hansen, ganska oklart vad det är som ska ge inkomster åt företagen.

Grunden är att kurserna inte har några behörighetskrav, de är helt gratis och det går att få ett intyg om man klarat av kursen.

Lars Hansen urskiljer tre sidor av debatten om MOOC: 1) att det beskrivs som något omvälvande för högre utbildning, 2) att det är ett komplement till vårt utbildningssystem och 3) att det är en fluga, med grava kvalitetsbrister,

är institutionen för data- och systemvetenskap i Stockholm som förra året drog igång ett tiotal högskolekurser för alla. Men det ska snarare ses som en pilot, menar Lars Hansen.

I grund och botten är han positiv till MOOC.

– Initiativet ligger i linje med utvecklingen av open educational resources, spridningen av forskningsresultat i open access och uppfyllandet av tredje uppgiften, samverkan med samhället.

»För en enskild forskare inom ett smalt område kan gratiskurserna bli ett lyft.«

LARS HANSEN

som inte på något sätt kan utmana den nuvarande utbildningsmodellen.

– För mig blir svaret: Rätt använt är det ett bra komplement. Det hotar inte på något sätt traditionell utbildning. Det stora problemet med MOOC är att det är så liten grad av lärar- och studentinteraktion och att ingen lärare kollar nivån på inlämnade uppgifter, utan att detta sker genom studenternas egna bedömningar av varandra. En slags student peer-review. På vissa tekniska och naturvetenskapliga kurser är det ett stort inslag av automatisk rättning.

HELT KLART ÄR att det är en utveckling som går rasande fort. Exakt den 20:e februari meddelade de två största förmedlarna, Coursera och edX, att antalet öppna, fria onlinekurser i ett slag skulle dubblas. Båda två expanderar internationellt och erbjuder kurser på franska, italienska, kinesiska och spanska.

– Sammantaget ger nu exempelvis Coursera 325 kurser från 62 olika universitet, och man har nått upp till närmare 3 miljoner anmälda studenter. Att försöka beskriva det här är som att skjuta mot ett rörligt mål. Men man får inte glömma bort att utvecklingen än så länge är i sin linda. Antalet nätkurser är ändå förhållandevis litet jämfört med vad ett stort universitet erbjuder.

Ett intressant svenskt försök

Om GU skulle gå med, vilka vinster ser du med det?

– Jag vet inte. Vem kan förutspå vad som händer när det går så fort? Vi brukar överskatta förändringen på kort sikt, men underskatta den på lång sikt. För ett universitet som Berklee College of Music är det helt klart en form av marknadsföring. De tjänar inget på kurserna utan ser det som ett sätt att attrahera studenter. För GU kan det leda till större internationell synlighet.

- MEN VÄLJER MAN att gå med måste videospelningarna vara av mycket hög kvalitet. Det gäller också att planera en kurs som kan ha över 50 000 deltagare mycket noga. Dessutom måste det vara lärare som verkligen brinner för att jobba med denna sorts utbildning och får resurser för det. Kanske vore det klokt att satsa på kurser där GU står sig internationellt starkt både forsknings- och utbildningsmässigt.

Lars Hansen uppmanar nyfikna att anmäla sig till en kurs och prova på.

– Även om det inte ges några högskolepoäng är det väl kunskaperna i sig som är det viktiga. Det kan ses som vidareutbildning eller en del av det livslånga lärandet.

ALLAN ERIKSSON

FAQ om massive open online courses

Vilka vänder sig gratiskurserna till?

– Intresserade över hela världen. Det ställs inga krav på formella förkunskaper och det finns inga begränsningar i antalet kursdeltagare. Man kan följa kursen, göra uppgifterna och få ett slags certifikat, men man kan även följa med utan att egentligen göra något annat än att observera och lära sig. En vanligt förekommande kritik är att dessa slags kurser kräver så pass mycket självdisciplin att studenter med lite mer behov av stöd inte kan ta del av dem.

Ger kurserna högskolepoäng?

– Nej, men på de allra flesta kurserna kan man få ett certifikat som visar att man har genomgått kursen och genomfört de obligatoriska kursmomenten. Coursera har nyligen på ett fåtal utvalda kurser börjat erbjuda något man kallar Signature Track som innebär att studenter – mot en viss kostnad (30–100 \$) kan få ett verifierat certifikat där deras identitet garanteras.

Hur vet man att studenterna lär sig något?

– Det beror på vad man menar med att lära sig något. Det finns säkert många som läser dessa kurser enbart för att bilda sig och/eller fördjupa sig inom ett område som man redan har kunskap inom. Om man däremot menar "att lära sig något" kräver något slags examinationsförfarande som bevisar att man har tagit till sig kunskapen så uppfyller MOOC:s i dag knappast ett sådant krav.

Kan GU konkurrera på en "gratismarknad" med elituniversitet som Harvard och Stanford?

– Elituniversitetet är främst forskningsinriktade, och det finns egentligen inget som säger att de är bättre på att utbilda extremt stora grupper av studenter via nätet än vad ett lägre rankat universitet kan göra. Egentligen handlar det om att kunna ge bra, välstrukturerade och väl genomtänkta nätbaserade kurser. I stället för att nu satsa på MOOC tror jag att GU långsiktigt bör bygga upp en kompetens inom nätbaserad utbildning överhuvudtaget. Klarar vi det tror jag nog att vi skulle kunna erbjuda en och annan MOOC där GU har en speciell kompetens, och det utan att det skulle behöva kosta speciellt mycket.

Vad är vinsten för GU att ge gratiskurser på nätet?

– Primärt skulle det nog handla om marknadsföring och den tredje uppgiften. Att sprida kunskap till hela världen är ett fullgott mål. MOOC:s är, i den bästa av världar, en del av en mycket större rörelse som handlar om att alla människor över hela världen ska kunna ta del av den kunskap som produceras av forskare på alla världens universitet.

Harvard och MIT satsade 60 miljoner kronor på att utveckla digitala lärplattformar för sina kurser? Hur mycket skulle GU behöva satsa? Och hur skulle detta finansieras?

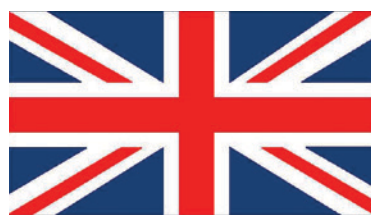
– Jag tror att det behövs en nationell strategi för detta. Det kan inte vara upp till varje lärosäte att själva göra dessa satsningar. Alternativet är att ansluta sig till exempelvis Coursera eller edX, på samma sätt som nu Köpenhamns universitet har gjort.

Läs vidare:
<http://chronicle.com/article/What-You-Need-to-Know-About/133475/>

14 000

Så många tidigare studenter finns nu i GU:s alumnätverk. Det betyder många möjligheter till kontakt med omvärlden för kunskapsutbyte och höjd utbildningskvalitet! www.gu.se/alumn.

Only British!

Lyssna på barockmästarna John Dowland, Henry Purcell och William Lawes samt på Vaughn Williams och Thomas Adès. University of Gothenburg Symphony Orchestra spelar och även dirigenten Andrew Manze är britt.

Tid: 5 april 19:00-20:45

Plats: Artisten

Fler konserter hittar du på: www.hsm.gu.se

forts. Gratis nätkurser

»Det är ingen revolution«

Den okritiska vågen av MOOC-entusiasm har letat sig över Atlanten och nått Sverige. Det är inte helt lyckat, menar historikern Kenneth Nyberg som nära har följt den amerikanska diskussionen om massiva nätkurser.

NÄSTAN ALLT han har läst de senaste månaderna har varit översvallande positivt, ofta helt utan kritisk distans, tycker Kenneth Nyberg.

– Det är som om utbildningspolitiker och lärosäten tror att de med ett alexanderhugg kan revolutionera högre utbildning, till synes en enkel lösning på ett komplicerat problem som dessutom gör att vi kan spara pengar. Men så enkelt är det inte även om det finns mycket i konceptet som är intressant, konstaterar Kenneth Nyberg.

Han är framför allt bekymrad över risken att MOOC-kurserna börjar ses som ett fullgott alternativ till traditionell utbildning, inklusive distanskurser som vanligtvis innehåller vissa mått av lärarkontakt och interaktivitet. När de inte gör det brukar det betraktas som ett problem, inte som en innovation.

DET ÄR JUST BRISTEN PÅ lärarkontakt och handledning som gör Kenneth Nyberg skeptisk:

– Kurserna bygger till stor del på enkelriktad förmedling från läraren till studenten, men utan möjlighet till reell interaktion. Föreläsningarna är säkert utmärkta, men att man får handledning av de stjärnprofessorer som undervisar är ju inte aktuellt. För vissa studenter är det kanske inget problem, men för dem som behöver mycket hjälp eller för kurser som handlar om att utveckla kritiskt tänkande och analysförmåga duger helt enkelt inte MOOC-modellen.

Trots att det finns interaktiva inslag byggda på studentsamverkan är grundbulen i kurserna videoföreläsningar, visserligen snyggt förpackade, men utan möjlighet till lärarledd diskussion och analys. Det är en föråldrad syn på pedagogik, menar Kenneth Nyberg, som tycker det är självklart att se lärandet som en social process.

– Det vi kan erbjuda våra studenter är den mänskliga kontakten, feedbacken, dialogen. Studenterna efterfrågar ju mer lärar-

FOTO: JOHAN WINGBORG

Kenneth Nyberg är skeptisk till MOOC och tycker att den svenska diskussionen hittills har varit alltför onyanserad.

»Kurserna bygger till stor del på enkelriktad förmedling från läraren till studenten, men utan möjlighet till reell interaktion.«

”

ledd undervisning och då menar man inte främst storföreläsningar, även om sådana också har sin plats, utan fler seminarier. Det riktigt spännande framöver är därför inte MOOC utan hur digitala verktyg kan användas för att utveckla lärandet och pedagogiken på genuint nya sätt. Ett exempel på det är idéerna om ”flipped classroom”, där också videoföreläsningar kan ingå men där själva poängen är att sådana frigör tid och resurser som kan användas för seminarier och undervisning i mindre grupper. Det fungerar inte i MOOC-kurserna, eftersom det blir för dyrt.

ETT ANNAT PROBLEM som sällan uppmärksammas är de väldigt låga genomströmningstalen, som för de största och mest populära kurserna varierar från några enstaka procent upp till kanske 15–20 procent. Kenneth Nyberg påpekar också att de amerikanska nätkurserna ofta drivs av

affärsmässiga intressen, både från lärosäten och investerare.

– Även om man principiellt sett inte ser det som ett problem är det viktigt att vara medveten om hur det påverkar prioriteringarna i verksamheten, särskilt när den tjänst som erbjuds till synes är helt gratis för användaren. I USA är högre utbildning ”big business” och alla berörda funderar på hur de ska få lönsamhet i MOOC-kurserna. I vissa fall kommer en avgift att tas ut för olika typer av intyg eller examinationer, i andra får företagen provision av Amazon och andra stora bokhandlare för den kurslitteratur som säljs via länkar från deras hemsidor. Men det finns också en uppenbar risk att MOOC-konsortier blir annonsföretag ungefär som Google och Facebook, och att de börjar sälja studenternas uppgifter till annonsörer och andra för att bli lönsamma. Även om det är spekulation i detta läge tycks den ganska välgrundad, och frågan är hur vi skulle se på utbildningsgivare där studenterna inte längre ens är kunder utan har blivit en ren handelsvara.

MEN HELT AVVISANDE är Kenneth Nyberg inte, trots sin kritik.

– MOOC-kurserna är givetvis en fascinerande utveckling och de kan, i bästa fall, bli ett intressant komplement till eller inslag i befintliga utbildningar. Men jag tror inte, eller hoppas åtminstone inte, att de i sin nuvarande form kommer att revolutionera högre utbildning på samma sätt som digitaliseringen skakat om exempelvis musikbranschen. Däremot är det utan tvivel så att de, i någon form, kommer att locka många studenter framöver. Blir det så är det viktigt att svenska lärosäten inte i första hand reagerar genom att starta egna massiva nätkurser, eftersom det är just på den arenan vi har mycket lite att sätta emot välkända amerikanska universitet. Istället bör vi utnyttja deras gratisföreläsningar i befintliga egna kurser där vi tillför unika mervärden som MOOC-företagen inte kan erbjuda: lokal förankring och möjlighet till kontakt med både lärare och andra studenter i en mer småskalig lärande gemenskap.

På engelska och på Facebook

GU Journalen

har en speciell pdf-version där ett urval artiklar presenteras på engelska. Se mer på www.gu-journalen.gu.se.

7312

så många bilder finns nu i GU:s bildbank. Gå till www.gu.se/bild.

En intressant möjlighet

Bengt Petersson är chef vid enheten för pedagogisk utveckling och interaktivt lärande (PIL). Förutom att ge kurser hjälper PIL-enheten till med att utveckla nya och alternativa undervisningsformer med digitala resurser. Två gånger per år arrangeras seminariet GU Online, som i vår har temat: Det nya medielandskapet.

FOTO: TORSTEN ARPI

- MOOC-KURSER kan vara en intressant möjlighet för dem som annars inte kan få tillträde till avancerad utbildning. Men det förutsätter

att kurserna verkligen är öppna, och att det inte ställs krav på formella förkunskaper. Den här typen av kurser ställer höga krav på deltagares vilja och uthållighet att på egen hand klara kursen. Men det handlar bara om överföring av information och examinerbar kunskap. De interaktiva momenten är få. Och kursdeltagaren får oftast klara sig själv, utan särskilt mycket stöd från läraren eller övriga deltagare. För några passar det sättet att studera bra. För många blir det en alltför svår utmaning.

– Men tänk om kurserna istället skulle bygga på idén om social interaktion, virtuella möten och nätverksbyggande. Då skulle deltagandet kunna leda till nya bekanskap och på så sätt bli gränsöverskridande. Och om deltagarna tilläts fördjupa sig i problem, till exempel genom att samla data lokalt, presentera insamlade data för varandra på ett systematiskt sätt, ”vända och vrida” på informationen och ”samskriva texter”, då skulle det kunna vara intressant ur ett bildningsperspektiv. Även om samtalet inte förs mellan en lärare och deltagande studenter, sker det i högre utsträckning mellan deltagarna själva. En dialog om olika globala fenomen, som bygger på vetenskaplig grund, kan kanske till och med göra att MOOC-kurserna ökar engagemanget i samhällsfrågorna.

Anabel Hernández lever under ständigt hot efter att ha skrivit om polisväsendets utbredda korruption.

Orädd journalist PÅ JONSEREDS HERRGÅRD

Så länge hon skrev om kända knarkbossar gick det bra. Men när hon pekade ut högt uppsatta politiker sattes ett pris på hennes huvud.

Vid ett besök i Jonseredes herrgård berättade den mexikanska journalisten Anabel Hernández om hur det är att leva under ständigt dödshot.

FÖRUTOM ATT SYNLIGGÖRA de stora problemen i Mexiko är Anabel Hernández budskap att vi alla har en del i deras problem. Den globala marknaden påverkar ända ner på gatorna i Mexikos städer.

– Tänk på att för varje krona som svenskar lägger på att köpa illegala droger bidrar man till att någon i Mexiko blir avrättad! Varenda knarkleverans som kommer till Sverige har ett samband med ett narkotikanätverk. Det finns inte en demokrati i världen som undgår det här.

I Mexiko är korruptionen, med kärnan i knarkkartellerna, huvudorsaken till 80 000 människors död.

– Under de senaste sex åren har drygt 25 000 människor försvunnit och över 200 000 har flytt sina hem för att komma undan våldet. Kärnan i detta är strukturer som har korruptionens stöd, en korruption upp till högsta nivå, som tillåter att de skyldiga går ostraffade.

Yttrandefrihet existerar inte i Mexiko.

– Med vår tystnad tillät vi att problemet växte. Det är därför är jag här, för att berätta för er. Mexikos svårigheter hänger inte bara samman med att det finns några kriminella som dödar varandra. Det är mycket djupare än så och alla länder är involverade.

FÖRRA ÅRET fick hon The Golden Pen of Freedom Award, ett pris som World Association of Newspapers delar ut varje år för ”utomordentliga insatser för främjande och försvar av pressfriheten”.

– Priset har förändrat mitt liv,

det gör så att mitt arbete syns, säger Anabel Hernández.

Hon tror att hon fick priset för att hon bevisat att knarkherrar inte är de maffiabossar vi ser på film, utan kan vara guvernörer, präster, servitörer, fotbollsspelare och konsthandlare.

BARA NÅGRA DAGAR innan hon kom till Sverige insåg hon att hennes situation är mer kritisk än någonsin.

– Korrupta poliser har konkreta planer på att döda mig. Skillnaden mot dödsdomen för två år sedan är att jag nu är mycket tröttare, min mor, mina syskon och mina vänner ber mig nu att jag ska sluta.

Men på frågan om vad hon gör om tio år svarar hon:

– Det är så viktigt att synliggöra situationen. Så jag hoppas att jag har den mentala styrkan att bo kvar i Mexiko.

**TEXT: CARINA ELMÅNG
FOTO: JOHAN WINGBORG**

Dialog med läkare i Nepal

Nepal är ett av jordens fattigaste länder. Vad har man för glädje av vetenskapsteori där?

Mycket mer än man kan tro, menar Jan Bärmark, som lett en kurs i vetenskapsteori för ett tjugotal läkare och medicinare på landsbygden.

– **KURSDELTAGARNA VAR** både entusiastiska och receptiva vilket också kom till uttryck under seminarierna. Trots att det var fler män än kvinnor i gruppen var det kvinnorna som var mest aktiva i diskussionerna.

Kursen, som Jan Bärmark gav tillsammans med vetenskapsteoretikern Stefan Thorpenberg och medicinaren Alexandra Krettek, ger perspektiv på vetenskapsteorins historia från den logiska positivismen, kritisk teori och social konstruktivism till hermeneutik.

Att det i Nepal inte finns någon konflikt mellan vetenskapligt tänkande och respekten för det andliga förvånade Jan Bärmark.

– Det finns enligt Bhagavadgita inga motsättningar mellan religion och vetenskap. Överallt i Kathmandu påminns man om religionens betydelse. Här finns tempel, skulpturer av Vishnu eller Shiva och i taxibilarna små bilder av Hanuman, Gajnesha eller Krishna. Här finns både autentiska yogier och utklädda sådana som uppfyller västerlänningens alla föreställningar om den helige mannen, utstuderat smutsig med tovtigt hår och röda ögon.

I NEPAL HAR läkarna spelat en avgörande roll för demokratiseringen eftersom de vågat utmana en auktoritär makthierarki.

– Vid mitt första besök där 1987 var politiska partier förbjudna och kungamakten sades ha ett gudomligt ursprung. Mycket har hänt sedan dess, till stor del tack vare läkarnas engagemang.

Tvärtemot vad många tror har den traditionella läkekonsten och den vetenskapliga medicinen levt sida vid sida länge utan närmare kontakt.

– Man har till och med menat att det finns en avgrund mellan vår vetenskapliga medicin och andra kulturers ovetenskapliga och irrationella föreställningar om läkekonst. Men kursdeltagarnas essäer visar att alternativa former av medicin som ayurveda uppskattas. Vad vi kan se i Indien, Nepal, Bhutan, Ladakh och Tibet är en dialog och ett samarbete mellan traditionerna.

Det har alltså vuxit fram en form av nygamal medicin. I exempelvis Bhutan anlitas japanska forskare för att studera örtmedicinernas effekter på olika sjukdomar.

– Kursdeltagaren doktor Ram – vars namn betyder ”eldens element” – framhöll entusiastiskt att ett fattigt land som Nepal i hög grad måste lita på egna resurser och inte importera medicin från Indien. Grunden för den traditionella medicinen är

»... alla föreställningar om den helige mannen, utstuderat smutsig med tovtigt hår och röda ögon.«

JAN BÄRMARK

”

örter men på grund av ökad miljöförstöring blir det allt svårare att hitta växter med hög kvalitet.

Alexandra Krettek forskar i hjärt-kärlsjukdomar och leder en omfattande hälsoundersökning på den nepalesiska landsbygden. Hon påpekar vikten av att utbilda inte minst kvinnorna i hälsofrågor.

– Ett problem är när människor blandar traditionella örter med västerländsk medicin. Det kan bland annat innebära att effekterna antingen tar ut varandra eller förstärks på ett oönskat sätt. Men för många nepaleser, särskilt de som bor långt från huvudstaden, finns den västerländska medicinen inte ens i sinnevärlden. Eftersom läskunnigheten är låg är det också svårt att nå fram med information.

NÅGOT MER OPTIMISTISK är Jan Bärmark som menar att kunskap inte bara uttrycks i vetenskapliga termer utan också finns i religion, litteratur och konst. Dialog med andra kulturer ger oss självkänedom.

Samtidigt är det inte självklart hur olika traditioner och världsbilder kan jämföras.

– Den västerländska medicinens språk är matematiskt exakt. Den traditionella läkekonsten liknar mer poesin. Fysikern Newton

Jan Bärmark

och poeten Goethe intresserade sig båda för färgens gåta. Newtons metod var den experimentella. Goethes den fenomenologiska; att beskriva färgerna såsom vi upplever dem. Newton kan ses som en metafor för västerländsk vetenskaplig medicin medan Goethe väl förkroppsligar den traditionella läkekonsten.

JUST NU PLANERAS ytterligare en kurs som förhoppningsvis blir av i vår.

– Dialogen mellan läkare och forskare måste fortsätta. Tiden brådskar. Det växande intresset för traditionella former av läkekonst har skapat en lukrativ marknad. Det lönar sig betydligt bättre att arbeta i USA eller Europa än i de fattiga delarna av Nepal där behoven är som störst.

ALLAN ERIKSSON
EVA LUNDGREN

FAKTA

Projektet *Collaboration between GU and Nepali Institutions: Strengthening Health Education, Supporting Research, Monitoring Health* är ett av fyra projekt inom Göteborgs universitets satsning "Det globala universitetet" under perioden 2011–2013. Projektet leds av professor Alexandra Krettek (Sahlgrenska akademien) och är ett tvärvetenskapligt projekt som fokuserar på forskning, utbildning på forskarnivå och utbyte av administratörer. Det nepalesiska partneruniversitetet är Kathmandu University, Tribhuvan University och Patan Academy of Health Sciences.

RETFULL KONST

Kan tomhet provocera? Det gjorde i varje fall John Cage 1952 med det helt tysta musikstycket 4'33" och Yves Klein som 1958 presenterade en utställning i Paris fylld med ingenting.

MED DESSA EXEMPEL inledde Ingrid Elam, dekan vid Konstnärliga fakulteten, en diskussion på Jonsnereds herrgård den 27 februari om konst som retar.

Musikvetaren Jan Ling utgick från Igor Stravinskijs *Våroffer*, som i år fyller 100 år, och som gjorde skandal, bland annat genom att inte bjuda på de förväntade lättklädda balettflickorna.

Samtalet övergick till att handla om Anna Odell och om konstens uppgift att känna sig skyldig samt om det utmanande i att hålla något heligt. Och borde inte konstnären Jörgen Svensson vara nöjd med att han faktiskt lyckats provocera åtminstone Peter Hjärne med sin Dra åt helvete-banderoll?

Ingrid Elam ledde ett samtal på Jonsnereds herrgård om huruvida konst fortfarande kan provocera.

FOTO: JOHAN WINGBORG

Unik utbildning fyller 30

Handledarutbildningen i psykosocialt arbete firar 30 år.

I början var den helt unik.

Men nu finns den i Stockholm och Karlstad samt i Tuzla, Sarajevo och Zagreb. Och kanske har Göteborgsmodellen snart spritts även till övriga Europa.

PIONJÄRER VAR Lisbeth Johnsson och Gunnar Bernler.

– Vi drog igång forskning inom ett område där det då, i början av 1980-talet, ännu inte fanns någon teori, berättar professor emerita Lisbeth Johnsson. Vår avhandling *Handledning i psykosocialt arbete* satte normen för ett helt nytt fält och används än idag som kursbok.

Utbildningen skiljer sig från andra handledarutbildningar genom att vända sig till personer som redan har en profession; i första hand socionomer. Men bland dem som studerar de 45 poängen finns också läkare, psykologer, sjuksköterskor och präster.

– Handledning är en alldeles egen profession, påpekar universitetslektor

Anette Skårner, utbildningsansvarig sedan åtta år. Och förkunskapskraven är höga. Förutom socionomexamen eller motsvarande ska de sökande ha minst fem års yrkeserfarenhet av psykosocialt arbete, vidareutbildning med psykosocial inriktning, genomgått egenterapi samt erfarenhet av att själv vara handledd. Ändå är söktrycket alltid högt och våra studenter är stolta över sin utbildning.

UTBILDNINGEN HAR OCKSÅ spritt sig och ges nu även i Stockholm och Karlstad. Lärarlaget har även gett kortare kurser i Uruguay och på Kuba. Och 1998 fick institutionen pengar från Sida för att driva tre handledarutbildningar i Bosnien-Hercegovina samt senare två utbildningar i Kroatien, alla på mellan två och fyra år.

– Hela 27 svenskar var engagerade i utbytet, förklarar universitetslektor Lilja Cajvert. Arbetet var också ett slags fredsprojekt för att nå försoning mellan forna fiender. Dessa länder har nu gått ännu längre än Sverige i och med att de lagstiftat om socialarbetarens rätt att få handledning. Tio

Ebba Casslen Karlsson, Margareta Regner och Anette Skårner ingår i lärarlaget. Det gör också Lilja Cajvert, Göran Sandell och Barbro Lennéer-Axelsson.

lärare fick också superhandledarutbildning; alltså utbildning i handledning för handledarutbildare.

Och att handleda handledare är en ren njutning, menar universitetslektor Göran Sandell:

– Dels får man träffa engagerade människor som kan berätta om en mängd intressanta levnadsöden. Men man får dessutom gratis inblickar i verkligheten, exempelvis om nedrustningen av välfärden. Akademisk kompetens behövs men omvärldskunskap är lika viktigt.

Till skillnad från andra länder har Sverige alltid extern handledning, förklarar Lisbeth Johnsson.

– Det är en kvalitetsfråga att inte handleda någon man är beroende av, som sin egen chef eller kollegorna. Detta synsätt hoppas vi kunna föra vidare ut i världen. Institutionen för socialt arbete har nämligen just gått med i ett EU-projekt där vi tillsammans med lärosäten i ytterligare sex EU-länder ska undersöka handledarutbildningen i Europa. Vi har mycket att bidra med.

30-ÅRSJUBILEET FIRADES i slutet av januari med en dag full av föreläsningar, mingel samt en kvällsbuffé.

EVA LUNDGREN

Ledsagare i ett minerat forskningsfält

Under sitt första fältarbete på Papua Nya Guinea blev Anna Winkvist känd som den som inte kunde öppna en kokosnöt. Men hon lärde sig snart att svinga macheten.

Kost, hälsa och reproduktion har alltid varit den röda tråden i hennes arbete.

Nu arbetar hon med att utveckla den nya metoden metabolomics med vars hjälp vi bättre ska kunna kartlägga vad vi egentligen äter.

A NNA WINKVIST är 23 år och har blivit avsläppt från ett propellerplan i djungeln på Papua Nya Guinea. Hon ska genomföra sitt första fältarbete om kvinnor och deras nyfödda barn, med hjälp av den lokala fältarbetaren Daina.

– Det var en chock för mig att komma dit. Men Daina visste hur man sköter fältarbeten och hon var min livlina. Det var en fantastisk upplevelse att få gå in i ett område som var så orört! Det var primitivt på ett positivt sätt, vackert och vänligt och Papua Nya Guinea har en speciell plats i mitt hjärta.

Daina talar inte engelska så Anna tvingas att snabbt lära sig Nya Guineas lokalspråk pidgin english. En jeep har skeppats längs kusten och de kör och vandrar runt i byarna i djungeln och söker upp kvinnor som nyss fått barn – de får till och med vara med vid förlösnings. Byäldstens trummande berättar för nästa by att de är på väg.

DE VÄGER OCH MÄTER barnen inom 48 timmar efter födseln och pratar med mammorna om tankar och sedvänjor kring graviditet och födsel.

– Jag väckte väldigt uppseende, alla visste vem jag var. Folk var nyfikna och de tyckte att det var fantastiskt att jag kunde sätta mig i en hydda och prata med dem. För somliga var jag den första person med

vit hud som de någonsin sett.

Hon får ofta frågan ”Hur kunde din mamma och pappa släppa iväg dig ensam?” Ryktet har spridits att hon inte ens kan öppna en färsk kokosnöt – det är livsnöd-vändigt att kunna skära av toppen och dricka kokosvatten när man vandrar i den varma och fuktiga djungeln. Men hon lär sig snabbt att hantera en machete.

Området är så otillgängligt att myndigheterna vet väldigt lite om de nyfödda barnen. Anna Winkvist gör två viktiga fynd som hon rapporterar tillbaka till forskningsinstitutet i staden Madang.

DET ENA ÄR ATT när kvinnan föder stående på huk tar ingen emot barnet, utan det riskerar att skadas när det faller ner på ett bananblad. Det andra är att om barnet inte skriker självmant gör man inga försök att få liv i det, man tror att barnet är dött.

– Läkarna på institutet blev chockade över att man inte förstod att det går att återuppliva barnet. När jag tänker tillbaka på vad jag gjorde för skillnad, så var det att jag såg de här sakerna som ingen hade beskrivit innan.

Anna Winkvist har levande och varma minnen av sin tid som ung forskare i Papua Nya Guinea för 27 år sedan. Idag är hon professor vid avdelningen för invärtesmedicin och klinisk nutrition vid Sahlgrenska akademien. Vi träffas på hennes arbetsplats

högt uppe på Medicinareberget, med maffig utsikt västerut mot Botaniska och Slottsskogen. Hon har nyligen lämnat sitt uppdrag som avdelningschef.

– Det var ett beslut jag tog redan när jag fick tjänsten, jag tycker att chefskap ska rotera. Dels för att man som chef tappar lusten att hitta på nya saker efter ett tag och man är inte så intresserad av att förändra saker som man själv har skapat. Dels uppstår lätt bindningar, varje chef ser vissa personer och inte andra. Men om det blir en rotation i chefskapet får alla en chans och det uppstår nya kontaktytor.

NU FÅR ANNA WINKVIST mer tid över för egen forskning. De projekt som hon driver har ett folkhälsovetenskapligt perspektiv och handlar om hur kosten påverkar våra kroppar och vad som orsakar sjukdomar som fetma och hjärt-kärlproblem.

Hur kommer det sig att vi får så motstridiga budskap när det gäller kost? Kostforskning innehåller många felkällor och det blir ofta överdrifter i medierna konstaterar Anna Winkvist. Vi är också genetiskt olika och samma kosthållning passar inte alla.

Ett exempel på hur fel det kan bli är den fettskräck som rått. Den fick oss att istället äta för mycket socker, något som Anna Winkvist och många med henne ser som en av förklaringarna till fetmaepidemin.

– Inom livsmedelsindustrin ersatte man fett med socker. Det var ett sätt att kompensera för fett så att det skulle smaka bra och socker är billigt att framställa. Där gick vi fel väg.

Hon pekar särskilt ut läsk som en bov i dramat. Många av oss kan minnas hur vi

ANNA WINKVIST

AKTUELL: Professor i näringslära vid avdelningen för invärtes medicin och klinisk nutrition vid Sahlgrenska akademien.

YRKE: Nutritionist.

ÅLDER: 50 år.

UPPVÄXT: I Lerum.

BOR: Eklanda, Mölndal.

FAMILJ: Två söner på 11 respektivesnart 6 år.

BAKGRUND: Nutritionist vid Stockholms universitet, doktorexamen i International Nutrition vid Cornell University, docent i folkhälsa samt professor i epidemiologi vid Umeå universitet.

AKTUELLA PROJEKT: Metabolomics, fem-årigt metodutvecklingsprojekt med stöd från Vetenskapsrådet. Utveckling av kostdatabasen inom Västerbottenkohorten. LEVA, Livsstil vid Effektiv Viktminskning under Amning, samt dess uppföljningsstudie.

INTRESSEN: Andra kulturer och resor, att sporta (joggar och har tidigare spelat mycket squash och badminton) och filosofi. "Jag hade en gång funderingar på att ha filosofi som yrke, jag läste mycket filosofi under hela min utbildning."

SENASTE LÄSTA BOK: *Riktitikiti* av Rikard Wolff. "Jag är imponerad av hur fint och insiktsfullt han beskriver sin uppväxt och sina föräldrar."

SENASTE SEDDA FILM: *Dom över död man*, om Torgny Segerstedt.

FAVORITMAT: Grillat.

BLIR GLAD AV: En bra dag med barnen, att vara i stugan.

BLIR UPPRÖRD ÖVER: Orättvisor, på alla plan.

FRAMTIDSPLANER: Funderar på att ta upp det internationella arbetet igen när barnen blivit stora.

»Vi letar inte efter nålen i höstackarna utan efter höstackarnas struktur.«

delade på en 33-centiliterflaska när vi var små – idag har både flaskor och glas ökat till gigantisk storlek.

Nu när vi börjat inse sockrets faror har LCHF-dieten blivit populär. Men problemet med dieter med mycket mättat fett och lite frukt och grönt, är att vi inte vet hur det påverkar kroppen på sikt. Det finns ännu inga bra långtidsstudier, men vissa resultat tyder på att blodfetterna kan gå upp efter ett par år.

Ett stort problem med forskning kring kost och hälsa är att det är så svårt att mäta kostintag. Vem minns exakt vad och hur mycket man åt häromdagen, om man ska redogöra för det i en observationsstudie? Vi glömmar eller vi förskönar våra svar, det visar många studier.

MEN DET FINNS objektiva mätmetoder att hoppas på inför framtiden. Ett av Anna Winkvists mest spännande projekt är metabolomics, en analysmetod som utvecklats i spåren av kartläggningen av det mänskliga genomet. Den gör det möjligt att i blod- eller urinprov sekundsnabbt mäta tiotusentals beståndsdelar och få fram ett sorts fingeravtryck av vad som har hänt i en människas ämnesomsättning under det senaste dygnet.

Metoden är fortfarande i sin linda och Anna Winkvist och hennes kollegor fick förra året ett femårigt anslag från Vetenskapsrådet för att bygga upp en metodplattform. Labbtekniskt går det att analysera mängder med prover på kort tid, men det krävs även starka statistiska program och analytiska strategier för att veta vad man ska leta efter.

– Vi letar inte efter nålen i höstackarna utan efter höstackarnas struktur. Visionen är att metabolomics ska kunna fånga vad folk verkligen äter, så att vi kan säkerställa samband mellan kost och hälsa. Då kommer vi att kunna ge bra kostrådgivning som kan förhindra sjukdom.

ANNA WINKVIST blev intresserad av kost redan i gymnasiet, hennes biologilärare Rolf Eriksson pratade om kroppens ämnesomsättning på ett mycket inspirerande sätt.

– Jag tyckte att det var så fascinerande hur kroppen fungerar, hur vi klarar ämnesomsättningen och får i oss allt vi behöver.

Hon bestämde sig för att bli nutritionist och utbildade sig i Stockholm. Där upptäckte hon att det fanns ett ämne som hette internationell nutrition och allt föll på plats. Hon kunde kombinera allt som hon tyckte var spännande: andra kulturer, språk, att resa och samtidigt arbeta med nutrition.

Anna Winkvist har haft goda förebilder hemma, båda hennes föräldrar är lärare med magisterexamen och mamma var en av

de första kvinnorna som läste matte, kemi och fysik i Lund.

– Att följa sitt intresse och att vara nyfiken på vetenskap kommer ifrån dem. Det fanns en väldig uppmuntran hemma till att läsa och att våga.

EFTER UTBILDNINGEN sökte hon till Cornell University i USA som är ett av världens främsta lärosäten inom global näringslära och där skrev hon sin masters med materialet från Papua Nya Guinea. Därefter bestämde hon sig för att åka till Pakistan och genomföra studier för sin doktorsavhandling.

Hon lärde sig urdu, packade och ordnade en avskedsfest. Men natten innan hon skulle flyga till Lahore sköts det första skottet i Kuwaitkriget 1990.

– Jag minns hur jag satt på en packad resväska i huset vid Cornell University och såg de första anfallen på CNN.

Attacken väckte starka antiamerikanska reaktioner och hon ringde till forskarna i Lahore som sade: ”Du kan inte komma, du representerar ett amerikanskt universitet och det är inte säkert för dig här.” Hon skrev istället sin avhandling utifrån datamaterial som hennes handledare hade samlat in i Guatemala, om hur kvinnors hälsa påverkas av att föda många barn.

När kriget var över några år senare kom Anna Winkvist ändå iväg till Pakistan, nu som postdoktor. Där gjorde hon djupintervjuer med kvinnor om hur deras livssituation hade påverkats av om de fött barn eller inte och om vilka kön barnen hade.

– Det var otroligt svårt för de kvinnor som förblev barnlösa eller enbart födde döttrar. De för väldigt illa och hade en helt annan social situation än de som fött åtminstone en son. Jag kan nästan inte tänka mig ett svårare livsöde.

Efter att ha slutfört sin postdok i USA sökte hon sig tillbaka till Sverige, till institutionen för folkhälsa och klinisk medicin vid Umeå universitet som är en av de ledande svenska institutionerna inom internationell hälsoforskning.

– Det var en expansiv, rolig och kreativ arbetsplats med chefer som alltid hittade möjligheter, ingenting var problematiskt.

HON ARBETADE med hälsa, fattigdom och demokrati-frågor i tredje världen och var bland annat ansvarig för ett stort forskningssamarbete med Indonesien och deltog i projekt i Vietnam, Thailand och Nicaragua.

Så småningom började Anna Winkvist längta till sina rötter söderut. Hon flyttade tillbaka till Göteborg 2004 och fick en tjänst som professor i näringslära. Förutom metabolomics är hon bland annat engagerad i hantering och bearbetning av kostdata inom Västerbottenkohorten,

en befolkningsbaserad studie som startade 1985 med en mängd data och blodprover från 200 000 individer.

– Det är Europas största databas med kostdata, en fantastisk resurs där vi följer upp via registerstudier vilka som dött i exempelvis hjärtinfarkt och cancer.

Ett annat projekt som hon ansvarar för är LEVA, Livsstil vid Effektiv Viktminskning under Amning, en interventionsstudie med syfte att hjälpa kvinnor som var överviktiga eller feta före sin graviditet att gå ner i vikt.

- VI HAR FÅTT fantastiska resultat, de kvinnor som fått kostbehandling enligt de nordiska kostrekommendationerna har gått ner i vikt och behållit vikten efter ett år.

Kommer vi att komma tillrätta med fetmaepidemin, undrar jag?

– Fetma är komplext, det är så mycket som påverkar. Man måste jobba på många olika plan, med livsmedelsindustrin, med att bygga samhällen som premierar att man rör på sig och med kost- och motionsrådgivning. Det är en jätteutmaning, det är det. Men det verkar som att vi är på väg att vända trenden med barnen.

Just nu är det forskning på hemmaplan som gäller för Anna Winkvist men när barnen blir större skulle hon gärna vilja arbeta internationellt igen. En dröm är att få resa tillbaka till Papua Nya Guinea.

– Jag har ofta tänkt att det vore spännande att komma tillbaka till just de byar som jag så ofta vandrade igenom och se hur det ser ut där idag, hur mycket kontakt med omvärlden man haft sedan jag var där? Ett antal av de flickor som föddes inom min studie blev döpta till Anna så det vore roligt att återse dessa idag 27-åriga kvinnor!

Håll
där!

FOTO: JOHAN WINGSBORG

Erik Sturkell professor i tillämpad geofysik!

Hur vanligt är det att meteoriter slår ner på jorden?

– Meteoritnedslag liknande det i Ryssland den 15 februari sker ungefär vart hundra år. Eftersom vi blir allt fler människor på jorden ökar risken att en meteorit träffar ett tätbefolkat område. Att så många skadades i Ryssland beror på att glasrutor sprängdes sönder av den väldiga tryckvågen; hade husen inte haft fönster hade folk bara hört en stor smäll, inget annat.

– Men riktigt stora meteoriter, på kanske 1 kilometer i diameter, träffar jorden ungefär en gång på 1 500 år. Senast skedde det i Tunguska, Sibirien, år 1908. Träd fälldes i ett enormt område och ljusskenet syntes ända till London.

Egentligen väntade väl astronomerna på en annan händelse, asteoriden 2012 D-A14 som skulle passera jorden riktigt nära samma dag. Vad finns det för samband mellan de här två händelserna?

– Inget alls. Det var 12 timmar mellan meteoritnedslaget och asteoridpassagen, och med tanke på deras enorma hastigheter, 11–70 km/s, var avståndet mellan dem enormt.

– Det finns dock en liten risk att asteoriden 99942 Apophis kommer att träffa jorden år 2036. Det är en rejäl klump på 350 meter, uppkallad efter en ond egyptisk gud. Men om det visar sig att den riskerar kollidera med jorden kan man skicka upp en rymdtraktor som puttar asteoriden lite ur kurs.

Varför gjorde man inte det med den meteorit som slog ner i Ryssland?

– För att ingen visste om den! Den kom som en blix från klarblå himmel. Det mest förnuftiga är att tänka som Asterix: det finns å ena sidan anledning att ängslas över att himlen ska falla ner över våra huvuden, men å andra sidan, varför oroa sig för morgondagen?

STIFTELSEN ANNA AHRENBERGS FOND

för vetenskapliga m.fl. ändamål

Stipendium för forskare: Kontantbelopp och bostad i Grez-sur-Loing

Stiftelsen Anna Ahrenbergs fond för vetenskapliga m. fl. ändamål utdelar årligen sitt Grez-sur-Loing-stipendium. Stipendiet erbjuder enligt ett rullande schema konstnärer, författare, musiker, tonsättare och forskare i Göteborg möjlighet att vara verksamma under en eller två vårmånader i Hôtel Chevillon i Grez-sur-Loing söder om Paris.

Hôtel Chevillon är känt för alla de nordiska konstnärer och författare, som var verksamma där i slutet av 1800-talet. Numera ägs Hôtel Chevillon av den Göteborgsbaserade Stiftelsen Grez-sur-Loing, www.grez-stiftelsen.se

I år är det forskarnas tur att söka stipendiet.

Sökande skall ha avlagt doktorsexamen och vara forskare vid Göteborgs universitet eller Chalmers.

Ansökan kan göras enligt två alternativ:

Två månader: Stipendium som innefattar bostad i Hôtel Chevillon under månaderna mars och april år 2014 vartill kommer ett kontantbelopp på 40.000 kr.

En månad: Stipendium som innefattar bostad i Hôtel Chevillon under månaderna mars eller april år 2014 vartill kommer ett kontantbelopp på 25.000 kr.

Ansökningsblankett och ytterligare information finns på www.annaahrenberg.com

Ansökan skall ha inkommit senast 2013-06-15 till Stiftelsen Anna Ahrenbergs fond, Danske Bank Stiftelservice, Box 11055, 404 22 Göteborg.

Beslut meddelas senast i början på oktober 2013.

GU Online 18 april

Välkommen till en **temadag kring medielandskapet** den 18 april på institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMG).

Medielandskapet förändras med nya aktörer och kommunikationskanaler. Journalister, forskare, lärare och studenter rör sig alltmer på samma arenor i medieflödet. På GU Online lyfter vi frågor runt universitetets roll i mediasamhället. Ur programmet:

- Paneldiskussion: *GU:s uppdrag och utmaningar i mediasamhället.*
- Workshop: *Medieträning – "Våga vinkla din vetenskap!"*
- Workshop: *ooVoo för e-möte, Screencast-o-Matic för skärminspelning.*
- Workshop: *Att använda mobila enheter i undervisningen.*

Anmälan senast den 16 april • [Läs mer på www.pil.gu.se/guonline](http://www.pil.gu.se/guonline)

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Waynes kamp mot orättvisor

WAYNE COETZEE

ÅLDER: 29 år.

FAMILJ: Fadern Stephen, mamma Desireé, systern Angela och sambon Tove Sigfridsson.

INTRESSEN: Läsa, titta på sport, laga mat och dricka rött vin.

BOR: I en tvåa i andra hand i Linné.

NYFIKEN PÅ: Kommer människor att flytta till Mars en dag? Vilket politiskt system kommer vi att ha där?

ÄLSKAR: Sin sambo.

VÄRNAR OM: Djur, särskilt hundar (stöder Stellenbosch Animal Welfare som arbetar för upphittade och misshandlade djur).

Få länder engagerade sig så mycket mot apartheidregimen i Sydafrika som Sverige. Men sedan ANC tog makten har kritiken tystnat. Varför? Det tänker Wayne Coetzee ta reda på.

WAYNE COETZEE är doktorand vid institutionen för globala studier. Hans avhandling handlar om relationen mellan Sverige och Sydafrika tiden före och efter 1994, då apartheidregimen föll. Det var kärleken som förde honom till Göteborg. Men intresset för Sverige fanns redan tidigare, detta lilla land i norra Europa som utvecklats från krigisk stormakt till en fredlig och högteknologisk stat.

– Många svenskar kämpade för medborgerliga rättigheter i Sydafrika. Men varför har man varit så ovillig att kritisera de lagar och bestämmelser som ANC infört? Det är något jag nu försöker förstå.

VÄGEN TILL EN FORSKARKARRIÄR för denne sydafrikan har varit lång och krokig. Wayne Coetzee föddes 1984 i en fattig arbetarfamilj i Pietermaritzburg, Natalprovinsen.

– Jag växte upp i en socialt blandad miljö så för mig var det naturligt att umgås över rasgränserna. Min bästa vän var svart och hette Temba. Men ju äldre jag blev desto mer medveten blev jag om segregationen. Fast inte bara svarta diskriminerades. I skolan såg många rika vita faktiskt mer ner på fattiga vita än på svarta, eftersom vi sågs som mer misslyckade.

Han glömmer aldrig orden från hans lärare när han var sju år: ”Titta noga! Pojkar från sådana familjer kommer aldrig någonstans!”

Familjen var inte politiskt aktiv men emot etablissemangen, militären och polisen. Trots att de varit motståndare till apartheid var de oroliga den dag regimen föll.

– Vi var rädda för inbördeskrig. Både skolan och köpcentret bombhotades flera gånger men något krig blev det lyckligtvis aldrig.

UNDER 1990-TALET drabbades Sydafrika av stora ekonomiska problem och familjen fick ofta flytta dit jobben fanns. Wayne fick allt svårare att hänga med i skolan.

– Jag visste redan tidigt att jag inte ville arbeta med händerna som min pappa och farfar. Men i min familj fanns ingen akademisk tradition, universitetsstudier var ingenting vi ens pratade om. Men även om jag inte var någon lysande elev flydde jag så ofta jag kunde till biblioteket där jag kunde sitta och läsa i timmar. Jag förälskade mig i historia och ville lära mig mer om världen.

Cricket och rugby blev Waynes sätt att hävda sig.

– Sport är som en religion i Sydafrika. Det var också ett intresse som jag kunde

delat med min pappa och mina klasskamrater. Och på spelplanen är alla lika, oavsett klass eller ras.

Hårt arbete samt ordning och reda värderades högt av familjen. Han började jobba redan när han var 14 år, trots att det inte var tillåtet. Alla pengar sparade han och när han som 18-åring slutade skolan for han till London.

Efter tre år i England visste han fortfarande inte vad han ville göra. Men på lediga stunder läste han allt han kom över.

En dag fick han ett överraskande brev från sin syster Angela som börjat vid universitetet.

– Hon skickade sin litteraturlista och tyckte att det egentligen borde vara jag som läste vidare. Trots att jag knappt visste vad filosofi och sociologi var blev jag väldigt intresserad.

Så när familjen 2005 flyttade till Stellenbosch såg han en möjlighet att söka in till universitetet där.

HAN KLARADE INTRÄDESPROVET men familjen hade inga möjligheter att betala kursavgiften. Alltså måste han ta flera extrajobb och dessutom studielån.

»ANC har visat sig vara korrupt och det är aldrig bra för demokratin att ett parti får regera så länge.«

”

– Jag sprang mellan jobb och föreläsningar men kuggade inte en enda tenta. Detta gjorde att jag blev väldigt bra på att planera tiden.

Trots att han kommit in på en drömutbildning blev mötet med studenterna en chock.

– Många av mina studiekamrater var mångmiljonärer och körde runt i Mercedes medan jag inte ens hade en cykel. Jag upplevde att jag var tillbaka i den klassdiskriminerande skola som jag alltid avskytt.

Studierna gick bättre än väntat och Wayne belönades med tre stipendier och därmed skriva av delar av studielånet. Ett år senare började han ett internationellt masterprogram på Stellenbosch University. Där träffade han göteborgskan Tove som han senare flyttade ihop med.

En kväll råkade de ut för ett brutalt rån-försök precis utanför bostaden och lyckades med nöd och näppe komma undan.

– Sydafrika är ett fantastiskt land på

många sätt men detta gav oss en tankeställare. I maj 2011 flyttade vi till trygga Sverige för att slutföra våra studier på distans. Vi bodde exotiskt i en liten stuga utanför Alingsås. Att kunna röra sig fritt till fots var fantastiskt.

ÄVEN OM HAN INSER att det finns problem också i Sverige tycker han att Skandinavien är ett föredöme när det gäller jämställdhet och social välfärd.

– Jag älskar Sverige och tycker bara bättre om landet ju mer jag lär känna det. Här finns allemansrätt och människorna är trevliga, även om jag saknar den sydafrikanska humorn.

Han har insett att hans forskningsintresse inte är en tillfällighet.

– Jag skriver min avhandling dels för att förstå min egen bakgrund men jag hoppas att också andra är intresserade. Sverige och Sydafrika har en intressant historia och starka band. Svenskarna var väldigt aktiva apartheidmotståndare men har svårare att se dagens problem med ANC. Det verkar vara en blind fläck.

Sydafrika har utvecklats både positivt och negativt, påpekar Wayne.

– Förtyckarregimen är över och Sydafrika kan stoltsera med internationella ikoner som Nelson Mandela och Desmond Tutu. Men Sydafrika är också ett land som befinner sig i krig med sig självt. ANC har visat sig vara korrupt och det är aldrig bra för demokratin att ett parti får regera så länge. Om det internationella samfundet hade makt att få bort apartheid borde de även kunna pressa ANC mycket mer än de gör.

Att Sydafrika är så fullt av olösta konflikter bekymrar honom.

– När jag bodde där vande jag mig vid våldet men det ska man egentligen aldrig göra. Våld i alla former är något jag alltid avskytt. Idag tar jag ingenting för givet, på grund av min bakgrund uppskattar jag och är tacksam för varje dag.

TEXT: OSKAR BRANDT

FOTO: JOHAN WINGBORG

Världens första utbildning I EVIDENS

I höst startar en masterutbildning i evidensbaserad vård vid Göteborgs universitet. Programmet, som sannolikt är unikt i världen, vänder sig bland annat till offentligrättsliga.

En av initiativtagarna är vetenskapsteoretikern Morten Sager.

– Min främsta uppgift är att vara katalysator, säger han.

BÖRJAN AV 1990-TALET lanserades idén att all vård ska vara evidensbaserad, alltså bygga på bästa tillgängliga kunskap. Dessa tankar har sedan spritt sig till flera andra områden, som omsorg och skola. Men att en verksamhet bygger på kunskap är väl ganska självklart?

– Jovisst, men man kan ha väldigt olika belägg för sin kunskap. Gör man på ett visst sätt för att det var det man lärde sig på utbildningen? Eller för att chefen säger så? Andra argument kan vara att det just kommit en studie som visar att detta är bra eller att det är vad Socialstyrelsen rekommenderar. I vissa fall har man själv kommit på att det fungerar eller så litar man på magkänslan. Skilda professioner använder olika snäva definitioner på vad evidens egentligen är.

Har du något exempel?

– Ja, jag har bland annat studerat hjärt-sjukvården och hur automatiska defibrillatorer planterats in i patienter. Läkarna menade att kliniska studier ger gott stöd för operationerna. Men administrationen var skeptisk eftersom behandlingen ännu inte hade rekommenderats av Socialstyrelsen, som är en viktig auktoritet för dem.

Trots att skilda yrkesgrupper har olika syn på evidens är alla ändå överens om att det handlar om att fatta beslut som grundar sig på bästa möjliga kunskap.

– Javisst, men vissa metoder uppfattas som mer tillförlitliga än andra. Mest förtroendeingivande brukar randomiserade kliniska studier anses, så kallade RCT:er. Det innebär exempelvis att två slumpvist utvalda grupper får testa ett läkemedel, där den ena gruppen får ett verksamt piller medan den andra får ett sockerpiller; varken patient eller läkare får veta vem som tillhör vilken grupp. Ännu mer tillförlitliga uppfattas metaanalyser vara, där man vägt samman en mängd RCT:er och dragit slutsatser från dem.

– Poängen med RCT är att det är en objektiv metod där subjektiva värderingar inte spelar någon roll. Men riktigt så enkelt är det inte. I antologin *Evidensens många ansikten*, där jag är en av redaktörerna, beskrivs exempelvis hur sjukvårdspersonal i praktiken rättar till misstag i datainsamlandet eller tar bort sådant som inte passar in, trots strikta regler om hur materialet ska hanteras. Det individuella agerandet kommer man alltså inte så lätt bort från.

– Därför är det oroande om hänvisningar till RCT görs på ett oreflekterat sätt och som ett i sig oantastligt argument. På så sätt sorteras andra kompetenser ut som kan vara viktiga.

Vilka kompetenser då?

– Man talar ibland om kunskapens tre cirklar: det handlar om vetenskaplig grund men också om ett professionellt omdöme samt om att ta hänsyn till brukarens uppfattning. Patienten kanske helt enkelt inte vill ta mediciner. Och om läkarens mångåriga erfarenhet säger något annat än proverna kan det vara läkaren som har rätt. Samtidigt menar jag att det inte riktigt duger att bara hänvisa till ”tyst kunskap”; kunskapen måste tydliggöras för att bli tillgänglig för andra.

Vilken vård som är bäst går ju heller inte alltid att undersöka genom blindtest eller randomiserade studier.

– Nej, när det gäller exempelvis gruppboenden handlar det istället om att hitta ett arbetssätt som uppmuntrar medarbetarna att ifrågasätta, utvärdera och utveckla, där man alltid försöker lära sig av misstag. Bra organisationer har förstås alltid ifrågasatt den egna verksamheten. Men på den här kursen hoppas jag föra den diskussionen – och kompetensen – till en ännu högre nivå.

Masterutbildningen vänder sig till en mängd olika yrkesarbetande, bland annat läkare, sjuksköterskor, psykologer, socionomer och pedagoger. Är det inte svårt att skapa en kurs som passar deltagare med så olika bakgrund?

– Tvärtom, det vore ett misslyckande om exempelvis bara läkare söker till utbildningen. En viktig pedagogisk poäng är nämligen att olika sorters professioner ska mötas, precis som i verkligheten. Här ska de kunna ta sig ur sina stuprör och samordna sina kompetenser så att det blir så bra som möjligt för brukarna. I arbetslivet finns ju bestämda hierarkier där exempelvis överlä-

karen är den som bestämmer. På denna kurs är tanken att det inte ska vara så. Här kan det lika gärna vara folkhälsovetaren eller sjuksköterskan som har det största reflektionsdjupet eftersom han eller hon befinner sig i korsningen mellan olika kunskapsområden och därför kanske är van vid att sätta sig in i andra sätt att tänka.

– Jag hoppas att också administratörer och politiker kommer att gå utbildningen. Man hör ibland forskare säga att om de möter en politiker så springer de åt andra hållet. Men det är en väldigt kortsiktig inställning, den som tänker så har ju avhänt sig möjligheten att påverka samhället. Istället måste vi försöka förstå politikerna som på kort varsel, med kanske dåligt underlag i en komplex verklighet, trots allt måste fatta beslut.

Du har ett exempel där Socialstyrelsen för tre år sedan rekommenderade kognitiv beteendeterapi, KBT, för behandling av depression och ångest. Det innebar bland annat att flera landsting sade upp avtal med utövare av annan behandling, som psykodynamisk terapi.

– Ja, resultatet blev att många patienter blev av med den metod som ändå fungerade bra för dem. Den lärdom politikerna borde dra är att bara för att det finns evidens för att en behandlingsform fungerar behöver inte det betyda att andra metoder inte är bra. En annan slutsats kan vara att när verkligheten är komplex kanske det bästa en politiker kan göra är att inte fatta något beslut alls.

Du har tidigare gett en kurs på Naturvetenskapliga fakulteten som liknar höstens utbildning i evidens.

– Ja, kursen *Teoretiska och historiska perspektiv på naturvetenskap* var obligatorisk för alla masterstudenter, numera är den istället obligatorisk på kandidatnivån. Det finns ju egentligen inget forum där forskare eller studenter kan sitta och diskutera väsentligheter utan krav på att få någonting gjort. Men på denna kurs kan exempelvis fysiker, marinbiologer och byggnadsantikvarier, med respekt för varandras kompetenser, lyfta sig från de egna vetenskapliga borrhålen och diskutera vad kunskap egentligen är. Ibland är det faktiskt bara så man komma vidare i sitt tänkande.

Det grundläggande syftet med den nya utbildningen är alltså att få människor att fundera över vad de egentligen håller på med?

»Istället måste vi försöka förstå politikerna som på kort varsel, med kanske dåligt underlag i en komplex verklighet, trots allt måste fatta beslut.« ”

Vetenskapsteoretikern Morten Sager är initiativtagare till en masterutbildning som främst riktar sig till offentligt anställda.

– Ja, men det handlar inte bara om att tänka och diskutera. Kursen består också av enormt många praktiska uppgifter. För dem som läser halvfart och samtidigt jobbar kommer dessa att vara kopplade till deras arbete. För helfartsstudenterna gäller det att hitta lämpliga praktikplatser eller arbetsrelaterade uppgifter.

– Men det är oerhört viktigt att kursen verkligen leder till något konkret, exempelvis till nya sätt att se på en patient eller på

vad etik är. För att detta ska fungera måste ledningarna på de olika arbetsplatserna skapa utrymme för reflektion. Det är också därför vi samarbetar med externa parter, som Sahlgrenska Universitetssjukhuset och kommunernas samarbetsorgan FoU i Väst.

Humaniora anklagas ju ofta för att vara onyttig. Men just denna utbildning syftar till att verkligen vara användbar. Tycker du att det är viktigt att humanister är samhällsnyttiga?

– Vi lever i en värld där de flesta måste anstränga sig för att producera. Men vi forskare har det oerhörda privilegiet att få betalt för att reflektera. Att vi har förmåga att ställa större frågor till vårt material än de rent vetenskapliga är därför en ödesfråga för all forskning. Vad betyder mina resultat för samhället? Hur ska jag nå ut med min kunskap? Inom akademien finns en förkärlek för begreppsliggörande och reflektion, men en sjuksköterska har konkreta behov av att få veta vad hon eller han faktiskt ska göra med nästa patient.

Du säger att din uppgift egentligen inte är att förmedla kunskap utan att vara en katalysator.

– Ja, jag tror mycket på värdet av att olika discipliner samlas och forskar kring ett gemensamt problem, så som man gör på Centrum för kultur och hälsa och på GPCC. Forskningsobjektet, exempelvis missbruk eller äldres skörhet, bestämmer sedan komplexiteten på arbetet. För att det ska bli så bra som möjligt behövs olika sorters kunskap, från forskare, praktiker och beslutsfattare.

– Min uppgift är därför inte att tillföra så mycket ny kunskap utan att vara en katalysator, att röra mig mellan olika aktörer som sällan möts direkt och på så sätt knyta ihop kunskaper. För det mesta av mitt forskningsmaterial kommer från dem där ute på fältet: sjuksköterskor, läkare och administratörer. Mestadels lyssnar jag och ställer samman sådant som de redan vet, ibland utan att tänka på det själva.

TEXT: EVA LUNDGREN

FOTO: JOHAN WINGBORG

MASTER I EVIDENSBASERING

Utbildningen startar hösten 2013 och går på hel- och halvfart. Den riktar sig både till nyexaminerade studenter och verksamma praktiker inom vård, omsorg och skola.

Samverkande institutioner är: institutionen för filosofi, lingvistik och vetenskapsteori, psykologiska institutionen, institutionen för sociologi och arbetsvetenskap, Förvaltningshögskolan, institutionen för neurovetenskap och fysiologi samt institutionen för medicin.

Se mer på gu.se/evidensbasering.

Boktips: *Evidensens många ansikten* med Ingemar Bohlin och Morten Sager som redaktörer.

SKAPANDET gör henne fri

Med svärta, en stor portion humor och med en blick för det nya vandrar Maria Nyman genom livet. Det skrivna ordet och demokratin på nätet hyllar hon. Morgongymnas-tiken klarar hon av på Twitter.

DEN SVARTA HATTEN med breda brättet står på skåpet i hörnet längst in i Marias arbetsrum på institutionen för fysik. I bokhyllorna glänser fina gamla inbundna böcker. Bland den moderna kontorsutrustningen finns tydliga tecken från en svunnen tid genom de mätföremål hon tagit hand om vid förrådsgallringar.

– Som poet och etnolog tycker jag att det är jättespännande med gamla föremål och bilder. Jag upplever en sorts kvalitet i dem, en slags poesi. Med blicken, barnets blick, skalar jag bort de givna överenskommelserna och försöker se omvärlden på ett nytt sätt som är mitt eget och som ingen annan bestämmer över, säger Maria.

Likadant är det när hon jobbar med materialet i Ladok eller kursplaner.

– Det finns en kurs som heter ”Fasta tillståndets fysik”, av namnet får jag en poetisk

upplevelse och kan sitta och tänka och fundera på hur jag skulle kunna skriva något runt om eller bygga något med uttrycket.

Maria har jobbat på Göteborgs universitet sedan början på 80-talet. Under 2000-talet gjorde hon ett uppehåll för att ägna sig åt konst och personlig utveckling och det var då hon började skriva.

– När jag var omkring 40 år hände mycket samtidigt i mitt liv och jag började minnas sexuella övergrepp som jag hade varit utsatt för som barn. Jag fick nya nycklar till förståelsen av mitt liv och det blev nödvändigt att byta miljö. Jag jobbade bland annat på en kvinnojour med skrivarcirklar. Vi var 28 kvinnor som gav ut den skönlitterära antologin *Här bor jag*, om sexuella övergrepp på barn, och som jag var redaktör för. Det blev uppläsningar på Bokmässan och för många var det första gången de bokstavligen vågade visa sina ansikten. Det är smärtsam läsning, men ger uttryck för den positiva vägen, att det går att bli hel, det var det vi ville berätta. Det blev inga recensioner på kultursidorna. Det är ett svårt ämne som vid den tiden inte

kunde diskuteras offentligt om man inte var psykolog eller professionell expert.

Den konstnärliga friheten är viktig för Maria och nätet och demokratin där har en stor betydelse.

– På min blogg kan jag uttrycka mig när och hur jag vill, både med debattorienterat material och inlägg med ett politiskt innehåll men i en konstnärlig form.

PÅ BLOGGEN lägger hon ut bokrecensioner, kortprosastycken, film och dikter.

– Böckerna jag recenserar för Bibliotekstjänst är oftast sanna berättelser ur livet men jag recenserar även litteratur om kreativitet och etnologi.

Om sin poesi berättar Maria:

– Det börjar ofta i barndomens landskap och kunskap samt med metaforer och symboler. Det är som när man var liten och lekte, byggde sina världar. Ibland blir det något som andra får kontakt med och ibland blir det abstrakt, svårtillgängligt och ibland blir det enkelt, varmt och lätt att tycka om. Det kan också bli fult. I de fula orden finns en laddning som kan vara intressant att under-

MARIA NYMAN

YRKE: Studieadministratör på institutionen för fysik.

ÅLDER: 56 år.

BOR: Nya Varvet.

BOK: En bra bok.

FAVORITORD: Alla.

SVAGHET: Jag är så svag.

STYRKA: Jag är så stark.

FAVORITFÄRG: Turkos.

FAVORITPLAGG: Pennkjol.

TWITTER: @maria_nyman

BLOGG: maria-nyman.blogspot.com

dikt

tiden sa till kvinnan gå
motsols ska ditt hjärta slå
vandra in i villovärlden
virvla ut ditt noanamn

gräben nosar stig isär
rullar ut sin tunga röd
tassa syster mjuk i yrsel
möt en hane pälsförklädd

tyst i dimman oberörd
skogen förbereder sig
träder ur ett mörkertal
kvistar svävar lyser själ

textil

nystar ett liv från dig
ett snörat liv av snubbeltråd
att lösa dig från dagen

mumlar en ull om dig
en ödmjuk ull av utefär
att värma dig om kvällen

växer en väv till dig
en löparväv av rödrött garn
att bära dig i mörkret

näster ett stygn i dig
ett silkestygn av silvertråd
att fästa dig vid livet

söka. Det som förenar min lyrik är att den uttrycker det som fascinerar och lockar mig.

En av hennes dikter heter *Textil*.

– Den handlar om kärlek och försoning, att vårda och älska livet. Bilder och tankar är hämtade från något jag behärskar, att väva, och jag ville uttrycka textil, hur det känns att se på och sinnliga egenskaper som doft och färg hos materialet. Allt tyg, klädvård och städning är positivt och något som jag lärde mig av mamma och mormor.

För Maria spelar det ingen roll om hon skriver för hand eller på dator. Och helst sitter hon hemma i hörnan med kristallkronan, stökiga kaféer lockar inte. Hon har havet nära inpå sig och har botten på landet tidigare och skulle gärna bo där igen för ljudens och tystnadens skull.

Naturen är en inspirationskälla för Maria.

– Naturen är jätteviktig. Den är helande, fin och mystisk. Dikt är ett poem med naturtema. Här finns en stämning, ett möte, en gåta.

ATT UTFORSKA NÄTET är högaktuellt för Maria och hon visar mig sitt Twitterkonto.

– Här är jag en konstruerad karaktär som heter Maria Nyman. En person som är ganska absurd och påhittig, nyckfull, burlesk, tokrolig, självupptagen, jättesnäll och väldigt engagerad i feministiska frågor. Twitter är lite som kasperteater och stand-up på samma gång. Det är som ett poetgym där jag gör min morgongymnastik och håller mig igång. Det är opretentiöst eftersom det går så fort. Och det är inte en fin dikt som ska vara i en bok för evigt, som ska läsas om och om igen och reflekteras över. Det kan vara ganska svåra täta tweets som ibland kräver reflektion, men de är ändå stundens barn för de rullar vidare i feeden och försvinner. Begränsningen med 140 tecken är en utmaning som skapar en speciell sorts problem som jag tycker om att lösa. Att fånga temat eller tanken för dagen i kortformat på ett fångslande sätt kan skärpa förmågan till aforistik.

Ett större projekt är på gång men Maria vill inte nämna för mycket om det innan allt är klart.

– Jag arbetar på en barnbok ihop med en illustratör som tar barnet på fullaste allvar. Den ska jag trycka på print-on-demand, vilket är skönt för då är jag inte beroende av något förlag. Att slippa förhandla med någon om min kreativitet är en frihet som jag värnar.

TEXT: HELENA SVENSSON
FOTO: JOHAN WINGBERG

Hänger i en av Handelshögskolans korridorer. Målad 1990 med oljefärg på masonit och ristningar som är gjorda i gipsmassa. Mått 122 cm (b) x 180 cm (h)

Ett nu och ett då

Tittar man nära på Ulla Buhres målning *Målning från en ateljé* ser man i dess nedre del konstnärsattiraljer placerade i en harmonisk grupp. Det är burkar, skrapor och flaskor. Färg med lyster är utklämd från tuber och det är nästan så att doften från ateljén tränger ut ur målningen. Konstnärinnans motiv är ofta hämtade från ateljémiljöer.

I bildens övre fält, som kan antas visa en påbörjad målning, är det den ljusgrå färgen lagd över en turkos som dominerar och täcker en stor del av den totala ytan. På denna återfinns bokstäver, siffror och streck som en modern betongvägg med graffiti. Läsbara ord är Home is the hunt home from the sea. I en tidningsartikel, publicerad i Helsingborgs Dagblad, säger Ulla Buhre om sitt skapande att det är lustfyllt att kratsa, krafsa och rista, att det inte finns några dolda budskap utan är sådant som bara kommer till henne.

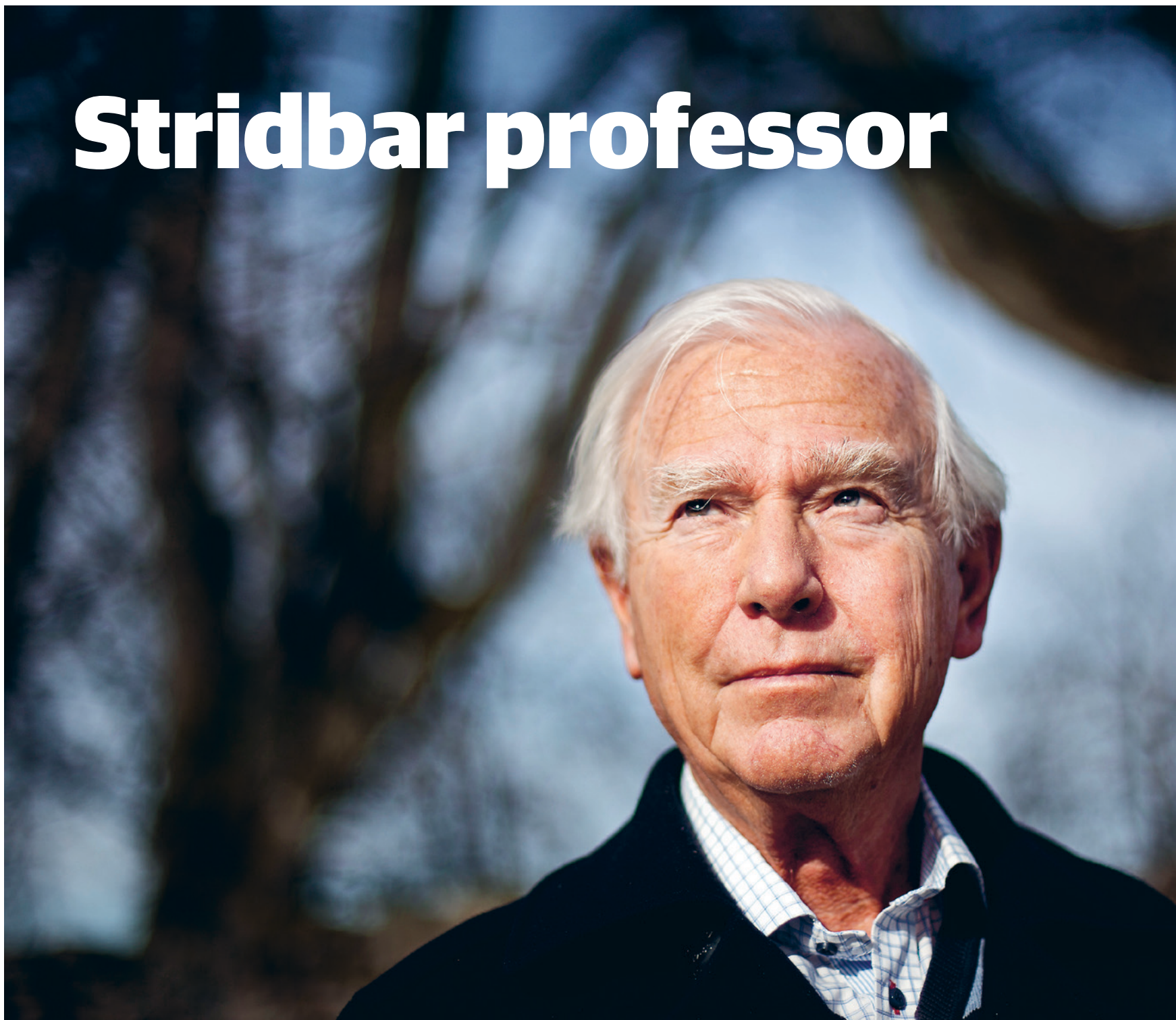
Men när jag så tar något steg bakåt tycker jag mig se att verktygen och tillbehören bildar en by på en ö i novemberljuset. Den grå ytan blir till himlen över husen eller en vägg som tillhör ett "tidens hus" med uttryckta minnen på som skjuter upp bakom husklungan. Trekanten för tanken till en pyramid, ett tidens monument. Flera rektangulära former blir till fönster. Det i målningens överkant står på glänt och tillsammans med den större röda kan dessa former tolkas som symboler för öppningar till en svunnen värld.

Vad vi får är en gestaltning av ett pågående nu och ett bleknande då fångat under en konstnärs paus.

TEXT OCH FOTO: HELENA SVENSSON

Artikeln som det talas om i texten är: *Med blick för graffiti*, Tjerstin Thorsén, Helsingborgs Dagblad, 2 februari 2007.

Stridbar professor

- Egentligen ville jag bli konstnär. Istället blev jag en bråkig professor, säger Lars Hamberger.

Men helt missnöjd kan han inte vara. Han står bakom Nordens första provrörsbarn, som fyllde 30 år för en tid sedan. Dessutom är han stamcellsforskare samt författare till en riktigt stor världssuccé: boken *Ett barn blir till*.

EN GNISTRANDE KALL februaridag tar Lars Hamberger emot i sin renoverade arbetarbostad från 1881, alldeles intill Råda säteri. På väggarna finns tavlor han målat själv.

Han är full av entusiasm efter ett symposium i Lund som handlat om de väldiga möjligheter modern teknik ger när det gäller reproduktion. Så kallad preimplantatorisk genetisk diagnostik innebär exempelvis att embryon med allvarliga genetiska defekter sällas bort före en provrörsbefruktning.

– Men metoden skulle också kunna användas till att välja ut barn med attrak-

tiva egenskaper, påpekar Lars Hamberger. Det etiska ansvaret är enormt; bara för att man *kan* göra något är det inte säkert att man *ska* göra det. Och tilltron till genetik är nog för stor idag, också miljön spelar en väsentlig roll när det gäller de egenskaper ett barn utvecklar.

Själv är Lars Hamberger mest känd som forskaren bakom det första provrörsbarnet i Norden, en flicka som fyllde 30 år i september. Sedan dess har cirka 5 miljoner människor fötts genom provrörsbefruktning, varav närmare 50 000 i Sverige.

Men han är också författaren till en av

världens största boksuccéer: *Ett barn blir till*. Och historierna om hans samarbete med Lennart Nilsson är många. Det började i slutet av 1970-talet med en västtysk spionkamera, som kunde förstärka ljuset tusen gånger i efterhand, samt ett laboratorium som konstant höll 37 grader.

- DRYGT ETT ÅRS ARBETE, där Lennart Nilsson besökte labbet ett par gånger i veckan, resulterade i en svartvit film på två minuter. Det kanske inte låter så spännande men när pionjärerna Robert Edwards och Patrick Steptoe hösten 1981 arrangerade världens första IVF-kongress var vi där och kunde visa livets början så som ingen tidigare sett det.

År 1990 kom tredje upplagan av *Ett barn blir till* som genast blev en världssuccé. Tidigare upplagor av boken hade Lennart Nilsson skrivit med en grupp andra

»Jag ser fram emot de ryggmärgsskadade patienter som, kanske redan om fem år, med hjälp av stamceller åter lär sig gå.«

”

När USA:s president George W Bush år 2001 förbjöd forskning på andra än redan framtagna stamceller hamnade Lars Hamberger återigen bland tidningsrubrikerna. Hans laboratorium hade nämligen 19 av 60 tillåtna stamcellslinjer.

– Hur kan ett litet labb vid ett litet universitet i ett litet land bedriva så framstående forskning? Det var en fråga som sysselsatte amerikanska medier när vi var i Washington för att diskutera ett samarbete med hälsovårdsministern Tommy Thompson.

ÄVEN OM UTVECKLINGEN inte gått så fort som många kanske trodde då, är Lars Hamberger övertygad om att stamceller har framtiden för sig.

– Den första människa som kommer att bli 200 år är sannolikt redan född. Och jag ser fram emot de ryggmärgsskadade patienter som, kanske redan om fem år, med hjälp av stamceller åter lär sig gå.

Lars Hamberger är dock inte bara forskare. Han har även varit med och grundat flera företag, bland dem Vitrolife, Cellartis och för fyra år sedan DocOnNet. Dessa företag har idag över 300 anställda. 1984 öppnade han också Nordens första privata klinik för provrörsbefruktning på Sofiahemmet i Stockholm. Två år senare gjorde han samma sak på Carlanderska här i Göteborg.

Att han även engagerar sig för patienternas bästa visade han bland annat genom att protestera mot sammanslagningen av kvinnosjukvården i Göteborg 1999.

– Först flyttades förlossningen från Sahlgrenska till Mölndal och Östra, året efter lade de ner barnkliniken på Mölndal. Det var inte bra för patienterna.

ATT EFTERBESÖK EFTER legal abort togs bort har upprört honom. Och en alldeles pinfärsk avhandling, som avslöjar att nästan varannan kvinna i Sverige får komplikationer i underlivet efter en förlossning, har fått honom att återigen se rött.

– Eftervården är alldeles för kort. Och det är skamligt att sambandet mellan andelen kejsarsnitt och bostadsort är så starkt: i exempelvis rika Danderyd är de nästan dubbelt så vanliga som i fattiga Botkyrka.

Men Lars Hambergers starka åsikter har också lett till problem. Sedan mer än ett decennium tillbaka ligger han i fejd med Göteborgs universitet om tolkningen av två bokstäver: tv. Betyder de att han år 2000 begärde tjänstledigt fram till sin pension, som universitetet menar? Eller handlar det om att han sökt tjänstledigt tills vidare, i sex månader, som Lars Hamberger själv anser?

– Jag hade sedan 1983 en fullmaktsprofessur, en anställningsform med lönegaranti. Jag var alltså tillsatt av regeringen och kunde inte avskedas med mindre än att

LARS HAMBERGER

AKTUELL: Ligger bakom första provrörsbarnet i Norden, som fyllde 30 år i september.

YRKESVERKSAMHET: Professor emeritus, gynekolog, fertilitetsforskare, entreprenör. Pionjär inom svensk provrörsbefruktning. Världsberömd också som stamcellsforskare. Har skrivit texten till boken *Ett barn blir till* med foton av Lennart Nilsson, som sålts i 20 miljoner exemplar världen över.

ÅLDER: 74 år.

BOR: Råda säteri i Mölnlycke, sommarhus på Västkusten.

FAMILJ: Hustru, tre söner samt fem barnbarn.

jag begick ett brott som ger minst två års fängelse. Varför skulle jag förhandla bort en sådan anställning och därmed bli av med min lön?

Trots att universitetet vägrade betala ut hans lön, gick han fram till år 2006 ändå till arbetet varje dag, handledde fyra doktorander till disputation och skrev ett fyrtiotal vetenskapliga artiklar. Och även sedan Arbetsdomstolen slagit fast att Hamberger inte har rätt att återvända till sitt arbete, pågår hans kamp ändå.

Du är ju så framgångsrik på en massa andra sätt, varför kan du inte bara strunta i den här motgången?

– Det handlar inte främst om pengarna. Men jag kan inte ge upp när jag känner att jag har rätt. Om jag mot förmodan får de 3,2 miljoner kronor universitetet är skyldigt mig kommer jag att starta en fond för whistleblowers som stöttar andra som vågar vara besvärliga.

Han pekar ut mot stallet där han har sin ateljé och sedan bort mot gästgiveriet som fram tills för några år sedan drevs av sonen Pär.

– Min bana i livet var förutbestämd. Eftersom pappa var professor och överläkare skulle hans tre söner också bli det. Min syster fick lite större frihet och utbildade sig till sjukhuspsykolog. Självt har jag aldrig tvingat mina pojkar till något och ingen av dem har heller valt läkarbanan. Men som ung kom jag faktiskt in på Valand, tillsammans med min klasskamrat Jan Håfström. Och jag kan inte låta bli att ibland fundera över vad som hade hänt om jag blivit konstnär, istället för en ganska bråkig professor och läkare.

**TEXT: EVA LUNDGREN & ALLAN ERIKSSON
FOTO: JOHAN WINGBORG**

medarbetare. Men nu omarbetades boken i grunden och Lars Hamberger ansvarade för texten. Fjärde upplagan tog fem år att bli klar med eftersom Lennart Nilsson först börjat fotografera digitalt men sedan tröttnat och gjort om allt arbete med en analog kamera istället.

– Jag föreslog den rikskände Ebbe Carlsson, som var förläggare, att boken, som delvis hade ett nytt innehåll, skulle få en annan titel. Han svarade då att Coca-Cola ändrat ingredienserna tio gånger om, men fortfarande hette Coca-Cola. Så namnet fick vara kvar, vilket nog var ett klokt beslut.

DEN BOKEN UTKOM 2003, sålde i 11 miljoner exemplar och översattes till 18 språk.

Ännu en upplaga kom 2009. Sammanlagt har 20 miljoner exemplar av *Ett barn blir till* sålts över hela världen.

Centrala värden går förlorade

ETT PARADIGMSKIFTE har ägt rum i svensk högre utbildning. I en mönstergill uppsats i statsvetenskap vid Uppsala universitet har Elin Sundberg nyligen analyserat de senaste förändringarna, vad de gäller och vilka effekter de kan få. *Autonomireformen. Vad hände med det kollegiala styret?* är titeln på hennes arbete. Det handlar alltså om de förslag som låg i propositionen *En akademi i tiden – ökad frihet för universitet och högskolor* och som genomfördes i januari 2011. Sundberg skriver: ”Min undersökning visar att autonomireformen, tvärtemot regeringens uttalade syfte, i praktiken har medfört förändringar som utgör ett hot både mot lärosätenas uppgifter att vara en kritiskt reflekterande samhällskraft och deras möjligheter att bedriva forskning och undervisning i världsklass.” Linjestyrningen med dess chefshierarkier kräver lojalitet mot överordnade på helt annat sätt än den kollegiala styrningen gör, där ledarna för verksamheten väljs av de verksamma kollegorna. Detta i linje med såväl den humboldtska principen om akademisk *Lehrfreiheit* och *Lernfreiheit* som med Magna Charta Universitatum från 1988, antagen av 300 rektorer från europeiska universitet.

SUNDBERGS EMPIRISKA material är dokumenterade arbetsordningar, besluts- och delegationsordningar samt anställningsordningar vid bland annat universiteten i Uppsala, Stockholm och Göteborg. Genomlysningen visar att relativ eller stor självständighet, autonomi och kollegialt styre vägleder verksamheten vid universiteten i Uppsala och Stockholm. Vid de övriga lärosätena har den kollegiala styrningen ”minskat avsevärt”.

”Det gäller en urholkning av begreppet kollega, en ökad linjestyrning vid val av kollegiala ledare och en minskad beslutsmakt i frågor om anställningsärenden och utbildning för grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå”, lyder Sundbergs sammanfattning.

DE SNABBA REFORMERNA har fått illavarslande konsekvenser. I hela universitetsvärlden sker en maktförskjutning och en omorientering som hotar kvaliteten, skaparkraften och oberoendet. Många exempel kunde nämnas, men vi begränsar oss till det som ligger oss närmast – humaniora. Det är oroande att vårt område tycks råka särskilt illa ut i förändringsprocesserna. Det finns nämligen välgrundad anledning att tro att universitet och högskolor får ökade svårigheter att hävda sina kompetenser och göra anspråk på att vara platser där också konst, kultur och framtidsfrågor har sin självklara hemhörighet. Vi kan se att traditionsmedvetna miljöer som till exempel de i Uppsala förmår upprätthålla sin själv-

ständighet och ge begreppet autonomi den innebörd som är förenlig med de gängse akademiska idealen. Det ger förutsättningar för en livskraftig humanistisk forskning och undervisning. Om det också kan garantera den kommunikation med det omgivande samhället som är humanioras nödvändiga villkor återstår att se.

PÅ ANDRA HÅLL är det sämre ställt. Vid Högskolan i Gävle lägger man till exempel ner litteraturvetenskap och historia som självständiga ämnen, en nedläggning utförd av nutidens chefer, renons på insikter om vad akademiska grundprinciper förutsätter. Det är i sig förödande men blir än värre när besluten visar sig vara symtom på hierarkiska beslutsprocesser och en kommunikationspolicy där debatt undviks och implementeringen sker med direktverkande resultat och diskutabla konsekvenser, för att uttrycka det försiktigt. I Gävle saknas uppenbarligen den kompetens som krävs för att man skall kunna se det akademiskt fatala i agerandet. Man friställer utan att kunna argumentera vare sig mot de friställda eller med en stark studentopinion.

MEN VÄRRE ÄR LÄGET i Malmö. Där började högskolan en gång helt utan humanistiska ämnen, men efter debatt och påtryckningar inkluderades området. Det blev så småningom ett starkt profilområde med en rekryteringsbas som skiljer sig från den som gäller i universitetsstaden Lund. Nu i februari har dock ledningen beslutat om kraftiga nedskärningar och tidigare och nuvarande medlemmarna i styrelsen för Kultur och samhälle, Eva Österberg och Kim Salomon, varnar för en utarmning av högskolans humanistiska och samhällsvetenskapliga uppdrag. Många på högskolan har mål i mun och protesterna har varit starka och väl synliga i Sydsvenska Dagbladet och på andra ställen. Till det illavarslande i den holmgången hör att den så tydligt visar hur linjeorganisationstänkandet slår ut den traditionella demokratiprocesen med dess formella försäkringar om kollegialt tänkande. Sålunda har rektors beslut och linje fått stöd inte bara av prorektor utan mer uppseendeväckande också av högskolans samtliga fem dekaner. Det betyder att dekanerna inte representerar de anställda på institutionerna i frågor som delar utan väljer att ta de överordnades parti. Har man tidigare sett ett lika flagrant uttryck för nyordningen? Den att nu gäller top-bottom i den akademiska organisationen istället för tvärtom.

EXEMPLEN VISAR ATT det för närvarande pågår en stor förändring av villkor och inriktning på många högskolor. De får alltmer karaktär av yrkesskolor och har arbetsmarknaden som kortsiktigt, över-

ordnat och därmed konjunkturkänsligt mål. Kritisk distans, fri kunskapssökning och utbildningsprocesser som inte kan strömlinjeformas och hårt anpassas efter peng per poäng sätts på undantag eller håller rentav på att överges. Humaniora och även samhällsvetenskap förpassas ofta till marginalen, och det finns uppenbar risk för spridning av mönstret till större lärosäten.

UTVECKLINGEN ÄR paradoxal. För på goda grunder kan humanister hävda att tecknen är många på att samhället och dess påstådda utveckling behöver dem och deras frågor, forskning och visioner såväl som deras specialistkompetens i språk, tolkning och gestaltning. Diskussionen om humaniora har också under senare år tagit fart på allvar i hela den svenska högskolevärlden. Runt om på olika lärosäten pågår intensiva och kritiska meningsutbyten. Ett stort antal böcker som på olika sätt berör humaniora har publicerats och flera debatter har ägt rum på tidningarnas kultursidor. Seminarier och paneldebatter har avlöst

Tomas Forser

Thomas Karlsruhn

»Denna intellektuella kraftutveckling inger hopp inför framtiden. Den är särskilt viktig i den oreglerade situation som uppstått ...«

varandra. Tongivande tidskrifter har tryckt omfattande material kring universitet i allmänhet och humaniora i synnerhet. Idéerna om humanioras möjligheter och roller är många.

DENNA INTELLEKTUELLA kraftutveckling inger hopp inför framtiden. Den är särskilt viktig i den oreglerade situation som uppstått efter autonomireformen. Vid Göteborgs universitet saknas numera – vilket Elin Sundberg tydliggör i sitt arbete – många av de formella garantierna för forskares och lärares professionella inflytande. I det läget är det särskilt viktigt att vi är vaksamma, diskussionsvilliga och kollegialt ansvarstagande – såväl inom humaniora som inom alla andra delar av universitetet.

TOMAS FORSER
THOMAS KARLSOHN

Redaktörer för den nyutkomna boken *Till vilken nytta? En bok om humanioras möjligheter* (utgiven på Daidalos förlag), som innehåller bidrag från 34 humanistiska forskare och skribenter som skriver om humanioras belägenhet och framtid.

Läsarbrev

Kvinnorna poserar

EFTER ATT HA LÄST läsarbrevet om skillnader i informationsangivelser för kvinnor och män i reportaget *Triss i damer*, blev jag inspirerad att skicka in denna kommentar om hur kvinnor och män porträtteras i bild i det aktuella numret. Kvinnorna ler ofta stort, medan männen oftast har ett neutralt ansiktsuttryck. Självklart stämmer inte detta på alla individer, men en kan skönja en sådan tendens. Kvinnorna poserar också vid flertal tillfällen, till exempel den klassiska ”kvinnliga” posen med händerna på höfterna och andra poser som jag antar ska signalera ”kvinna med makt, trots sitt kön”. I reportaget om Ulla Eriksson-Zetterquist är detta frapperande! Jag kan helt enkelt inte i min vildaste fantasi föreställa mig att en manlig professor skulle fotograferas på samma sätt. Jag följer ”genusfotografen” Tomas Gunnarssons arbete och det gör så klart att jag blir extra uppmärksam på dessa fenomen. Jag skulle vilja rekommendera GU-fotograferna att anlita honom för en föreläsning om könsmedveten porträttfotografering och hur invanda mönster kan brytas.

JULIA BAHNER
DOKTORAND I SOCIALT ARBETE

Svar

REDAKTIONEN HAR DISKUTERAT FRÅGAN. Detta är ett ämne som ständigt är aktuellt. GU Journalen försöker alltid ha jämställdhet i åtanke, i såväl text som bild. Vår uppfattning är att man måste se bilderna över tid för att kunna säga något generellt om hur kvinnor och män framställs. Vi tackar för inlägget och ser fram emot en fortsatt diskussion.

REDAKTIONEN

Rättelse

PROFESSOR JAN LING och ingen annan är mottagare av den miljon kronor Torsten Söderbergs Stiftelse beviljat för forskning i samband med Herbert Blomstedt Collection, den samling noter, böcker med mera som den världsberömde dirigenten donerat till Göteborgs universitet.

FOTO: SANTÉRUS FORLAG

Är vi soldater i ett kunskapskrig?

D EN SVENSKA forskningspolitiken diskuteras allt oftare i bekymrade tongångar. Det finns en utbredd känsla av att svensk forskning tappar mark internationellt och att dyrbara satsningar inte ger det resultat man hoppats på. Denna diskussion förs dock sällan med utgångspunkt i hur forskningsmiljöer faktiskt fungerar och med kunskap om vad som får människor i dessa miljöer att tänka nytt och tillsammans spränga barriärer. Forskarna framställs inte sällan som vore vi orderlydande soldater i ett kunskapskrig, där ”forskningsnationen Sverige” ska vinna (oklart över vem och varför). Frågor om forskarnas motivation, känslor, tillit och samarbetsförmåga är besynnerligt frånvarande, trots att det finns goda skäl att tro att detta är betydligt viktigare faktorer än många av dem som nu figurerar i debatten.

I BOKEN *Kunskapens människa* försöker jag anlägga ett inifrånperspektiv på forskningens praktik. Jag hävdar där att det är forskningsteamet, eller gruppen, som är forskningssystemets grundbult. De team som lyckas etablera ett förtroendefullt samarbete, där ”lagom olika” forskare kan samlas kring en gemensam uppgift, är de som för kunskapen framåt. Det är alltså vare sig storslagna ”excellenscentra” eller det ensamma geniet på sin kammare som är rätt nivå och rätt sätt att tänka kring forskning och forskningsfinansiering. Det är gruppen, med dess sköra mänskliga relationer, som borde sättas i centrum. Ett fåtal individer, besjälade av gemensamma idéer och problem, som vågar kritisera varandra men ändå samarbeta mot ett gemensamt mål.

Svensk forskningspolitik kännetecknas av en underlig klyvning, där en nymornad fokusering på enskilda individer kombineras med en föreställning om att forskningen gagnas av att universiteten tvingas konkurrera med varandra. Men universitetet är närmast en fiktion i forskningsmanhang: här skapas ingen kunskap, här bryts ingen ny mark. Den förfelade tanken med att universitetet ska konkurrera är att universitetsledningarna sedan kan prioritera inom universitetet och se till att pengarna hamnar där de behövs bäst. Men det är att i fantasin utrusta universitetets rektorer och forskningsadministratörer med närmast övermänskliga förmågor: att tro att de på något enkelt vis ska kunna välja mellan miljöer och grupper som de i själva verket har liten insikt i.

KONKURRENSEN BÖR ISTÄLLET läggas på rätt nivå. Grupper bör konkurrera, och bedömas av sakkunniga med god insikt i den forskning som föreslås. Ett universitet med många framgångsrika grupper blir då ett framgångsrikt universitet. Universitetsledningarna skulle inse att de inte kan styra forskningens inriktning och innehåll med några ”strategiska visioner” eller ”profilområden”. Istället kunde man omforma universitetet till effektiva serviceorganisationer, som ger de framgångsrika teamen goda förutsättningar att koncentrera sig på sin forskning. En utopi?

STEFAN SVALLFORS
PROFESSOR I SOCIOLOGI VID UMEÅ UNIVERSITET
AKTUELL MED BOKEN *KUNSKAPENS MÄNNISKA*
(SANTÉRUS)

NYA ANSTÄLLNINGAR

LOTTA ANTONSSON är ny adjungerad professor i fotografisk gestaltning. Hon finns bland annat representerad på Moderna Museet och Hallands Konstmuseum.

JESPER AUGUSTSSON, institutionen för kost- och idrottsvetenskap, är ny docent i idrottsvetenskap. Han forskar bland annat om

så kallad ischemisk styrketräning, där akuta och långsiktiga effekter av extern strypning av lårrets blodflöde studeras. Ett annat projekt är muskelstyrka som prediktor för knäkontrollförmåga hos unga kvinnliga idrottare.

LINDA BERG, universitetslektor i statsvetenskap, är ny föreståndare för CERGU, Centrum för Europaforskning. I ledningsgruppen ingår även biträdande föreståndare **Johan Järlehed** samt forskningssamordnare **Birgitta Jännebring**. Tillsammans kommer de att driva det fortsatta arbetet med att stärka internationellt samarbete och nätverkande.

THOMAS BOURGERON är ny gästprofessor i genetik med inriktning mot neuropsykiatri. Han är annars professor i humangenetik vid Institut Pasteur i Paris.

ANN-MARIE EKENGREN är ny professor i statsvetenskap. Hon forskar om medialisering av europeisk utrikespolitik samt om förändrade villkor för riksdagens partigrupper.

MORGAN ERICSSON är ny universitetslektor på avdelningen för Software Engineering.

NOUCHINE HADJIKHANI är ny gästprofessor i neuropsykiatri med särskild inriktning mot neurofysiologi och hjärnabbildning.

ROLF A HECKEMAN är ny professor i medicinsk bildbehandling och bildanalys.

MARLÉNE JOHANSSON, HDK, är befordrad till Sveriges första professor i slöjd. Hon forskar om lärande och interaktion vid tillverkning av fysiska artefakter i slöjdrelaterade verksamheter såväl i skola som i miljöer utanför skolan.

LESLIE JOHNSON är ny professor i grafik. Åren 2003–2011 var hon högskolerektor vid Konsthögskolan Valand.

SARKA LANGER är ny adjungerad professor i atmosfärskemi och forskar på inneklimat.

MARIA RANSJÖ är ny professor i ortodonti. Hon forskar om hur benvävnads celler bildas och fungerar.

GÖRAN DU REES är ny seniorprofessor i filmregi. Han har varit professor för filmutbildningen vid Konstnärliga fakulteten sedan 1996.

SHEILA RIDZELL, professor of Inclusion and Diversity, University of Edinburgh, har för ett år anställts som gästprofessor i specialpedagogik vid institutionen för pedagogik och specialpedagogik.

LEVI CHRISTOPHER ROYCE är ny gästprofessor i neurologi med inriktning mot stroke.

HELÈNE WHITTAKER VON HOFSTEN är ny professor i antikens kultur och samhällsliv. Hon forskar om den grekiska bronsåldern, samt om grekisk och romersk litteratur, från Homeros till senantika författare. Hon har bland annat skrivit om den romerska poeten Vergilius, nyplatonism och kvinnor i tidig kristen tid.

ORLA VIGSÖ är ny gästprofessor i retorik. Han är professor vid Södertörns högskola och huvudredaktör för Rhetorica Scandinavica.

Övriga anställda

Babak Alaeimhabadi, projektassistent vid institutionen för biomedicin

Airi Bigsten, universitetsadjunkt vid institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande

Anne Bivall, administratör vid institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande

Therese Brolin, doktorand vid institutionen för ekonomi och samhälle

Barry Brown, forskare vid institutionen för tillämpad it

Giles David Crouch, universitetslektor vid institutionen för journalistik, medier och kommunikation

Yoshiko Wit De, ekonomibiträde vid Sven Lovén Centrum för marina vetenskaper
Thomas Holthius Dunér, forskningsbiträde vid institutionen för biologi och miljövetenskaper

Katrin Falk, lönehandläggare vid personalenheten

Sidra Guizar, forskningsassistent vid institutionen för historiska studier

Kajsa Johansson, köksbiträde vid Sven Lovén Centrum för marina vetenskaper

Anna Jonsson, universitetslektor vid företagsekonomiska institutionen

Martin Karlsson, forskningsassistent vid institutionen för biologi och miljövetenskaper

Anna Knipehall, kock vid Sven Lovén Centrum för marina vetenskaper

Johannes Ronny Knut, postdoktor vid institutionen för fysik

Marie Larkö, samverkansansvarig vid Handelshögskolans fakultetsnämndskansli

Jenny Larsson, studieadministratör vid statsvetenskapliga institutionen

Simon Larsson, doktorand vid institutionen för biomedicin

Vivien Lettry, postdoktor vid institutionen för biomedicin

Elin Lindström, projektanställd vid institutionen för neurovetenskap och fysiologi

Anette Löfvberg, universitetsadjunkt vid institutionen för odontologi

Elaine Mc Hugh, projektassistent vid institutionen för socialt arbete

Peter Micallef, projektassistent vid institutionen för neurovetenskap och fysiologi

Helena Mokhtari, ekonomiadministratör vid institutionen för kliniska vetenskaper

Daniel Moosman, forskningsassistent vid institutionen för globala studier

Lina Nordlund Mtwana, forskare vid institutionen för geovetenskaper

Nahar Nurun, postdoktor vid institutionen för biologi och miljövetenskaper

Anna Nilsson, universitetslektor vid institutionen för medicin

Hanna Nordenhök, biträdande forskare vid Akademi Valand

Åsa Ryegård, pedagogisk utvecklare på PIL-enheten

Helena Siesjö, bibliotekschef på Ekonomiska biblioteket

Jonna Sjöholm, institutionstekniker vid laboratoriet för experimentell biomedicin

Anna Skanse, personalhandläggare vid institutionen för neurovetenskap och fysiologi

Therese Thorsson, personaladministratör vid Konstnärliga fakultetsnämndens kansli

Gupta D.B.R. Kudatha, forskare vid institutionen för kemi- och molekylärbiologi

Filippo Valguarnera, universitetslektor vid juridiska institutionen

Evelyn Vilkmán, assistent vid institutionen för tillämpad it

UTMÄRKELSER

PER AHLBERG, professor emeritus i organisk kemi, har tilldelats Ulla och Stig Holmquists vetenskapliga pris i organisk kemi. Han är sedan länge en av landets främsta kemister och får priset för sina djärva, fundamentala studier av organiska reaktionsmekanismer med bland annat spektroskopiska metoder.

LEIF G. ANDERSON, professor i marin kemi, har tilldelats 2013-års IASC Medal från International Arctic Science Committee. Hans forskning handlar om den marina

kolcykeln, hur kol omvandlas och transporteras i havet. Han har främst bedrivit forskning i Östersjön, Kattegatt och Skagerrak.

ANNIKA EKDAHL, gästprofessor vid institutionen för kulturvård, har tilldelats Europas mest prestigefyllda textilpris, The Nordic Award in Textiles. Hon får priset sina "storslagna gobelänger och sättet hon ger nytt liv åt en historisk textil genre och teknik". Prissumman är 250 000 kronor.

PER ENOKSSON, lärare i violin på Högskolan för scen och musik, har valts in i Kungl. Musikaliska Akademien. Doktoranden **Sten Sandell** fick 2012 års jazzpris från samma akademi och körprofessor **Gunnar Eriksson** tog emot akademiens medalj för tonkonstens främjande. **Anders Wiklund**, professor i musikdramatik, fick 2012 års stipendium till Sten Frykbergs minne. Även denna utmärkelse delades ut av Kungl. Musikaliska Akademien.

ANDREW EWING, professor i analytisk kemi, har tilldelats 2013-års Electrochemistry Award av Analytical Division of the American Chemical Society ACS. Han får

priset för sitt framstående arbete inom fältet elektrokemisk analys.

SUSANNE FELLMAN, professor i ekonomisk historia, har blivit invald i Vetenskapsrådet, ämnesrådet för humaniora och samhällsvetenskap. Hon har också valts in som ledamot i Kungl. Vetenskaps- och Vitterhets-Samhället i Göteborg.

STURE NORDHOLM, professor emeritus i fysikalisk kemi, har tilldelats Bror Holmberg-medaljen för sin starka vetenskapliga profil inom teoretisk kemi kombinerat med

ett brinnande engagemang för att stärka kemiämnet i skolan. Han blev ledamot av Kungliga Vetenskapsakademien 1999 och har åren 2005–2011 även varit ordförande för Svenska Nationalkommittén för kemi.

KRISTINA "SNUTTAN" SUNDELL, professor i zoologi, har tilldelats Ångpanneföreningens forskningsstiftelses stora pris på 100 000 kronor. Hon får utmärkelsen för att hennes "engagemang

som kunskapspridare har gått långt utanför ramarna av vad som skulle kunna förväntas omfattas av hennes dagliga yrkesutövning". Hon var bland annat en av experterna i radioprogrammet Alltinget samt har medverkat i SVT:s program Studio Natur.

ANSLAG

Centrum för Europaforskning, CERGU, har fått 10 miljoner kronor från Riksbankens Jubileumsfond för att finansiera totalt sex postdoktorer 2013-2017. CERGU är ett nätverk för forskare och doktorander i bland annat språkvetenskap, idéhistoria, historia, statsvetenskap, sociologi, juridik, ekonomisk geografi, internationella relationer, ekonomisk historia och företagsekonomi.

Marianne och Marcus Wallenbergs Stiftelse tilldelar Centrum för Affärssystem 5 miljoner kronor för studien *Improving the effectiveness and efficiency of large Swedish firms through Accounting Information Systems (AIS) design and use*. Studien handlar om hur svenska organisationer kan konkurrera genom interaktiv visualisering av affärsdata. Deltagande forskare är Urban Ask, Johan Magnusson, Elisabeth Frisk och Krister Bredmar, samtliga vid företagsekonomiska institutionen.

De europeiska läkemedelsföretagens sammanslutning EFPIA satsar, tillsammans med EU, forskningsmedel och resurser på cirka 140 miljoner kronor för att utveckla metoder som

tidigt kan identifiera de individer med fetma som har störst risk att utveckla följsjukdomar. Projektet leds av professor Ulf Smith vid Göteborgs universitet och engagerar forskare vid Lundberg-laboratoriet för diabetesforskning och vid Wallenberglaboratoriet. Man samarbetar också med tolv andra ledande forskargrupper i Europa.

PÅ GÅNG

Framtidens migration

Kan vi planera framtidens migration? Hur behöver det svenska samhället förändras för att hantera en ökad invandring? Hur ser perspektiven på migrationsfrågor ut i ett europeiskt perspektiv?

Välkomna till Samhällsvetenskapliga fakultetens hearing kring framtidens migration.

Deltagare: Eskil Wadensjö, professor i arbetsmarknadspolitik vid Stockholms universitet och författare till Framtidskommissionens rapport *Framtidens migration*; Cecilia Malmström, EU-kommissionär med ansvar för migrationsfrågor; Andreas Ollinen, politiskt sakkunnig på Justitiedepartementet; Frida Boräng, forskare vid statsvetenskapliga institutionen som disputerat med en avhandling om välfärdstater och migrationspolitik; Lisa Åkesson, docent i socialantropologi vid institutionen för globala studier, som forskar kring transnationell migration.

Moderator: Staffan Dopping

Tid: Torsdag 25 april kl. 14:15-16:00 med efterföljande mingel

Plats: Hörsal Dragonen, Sprängkullsgatan 19

Förhandsanmäl dig via kalendarier på fakultetens hemsida.

Jobba med kulturtidskrifter?

Vill du bli medarbetare? Träffa redaktörer från Alba.nu, Genus, Glänta, Ord & Bild, Paletten och Socialpolitik.

Sven-Eric Liedman diskuterar om kulturtidskriften är ett alternativ när dagspressen gör neddragningar på kultursidorna. Maria Edström funderar kring genusforskning, populärvetenskap och kultur. Gunnar Oxelqvist berättar om var man kan hitta svenska och utländska kulturtidskrifter.

Tid: Torsdag den 4 april kl. 13:00-15:00
Plats: Stora konferensrummet, UB

BÖCKER

Till vilken nytta? En bok om humanioras möjligheter

Sammanlagt 34 humanistiska forskare och skribenter diskuterar i denna bok humanioras framtid: "För på goda grunder kan humanister hävda att tecknen är många på att

samhället och dess påstådda utveckling behöver dem och deras frågor, forskning och visioner såväl som deras specialistkompetens i språk, tolkning och gestaltning. Det krismedvetande som nu växer sig starkt i Europa handlar om långt mycket mer än EU, euro och hårda stödpaket. Vid de humanistiska och konstnärliga fakulteterna på universitet och högskolor finns kunskaper om perspektiv, diagnoser, tolkning och förståelse. Och övertygelse om att insikter av det slaget är oundgängliga." Redaktörer är litteraturvetaren Tomas Forser och idéhistorikern Thomas Karlsruhn, båda vid Göteborgs universitet.

Att involvera barn i forskning och utveckling

Kan vi forska om barn och vuxna på samma sätt? Går det att utveckla produkter för barn med samma användarorienterade process som för andra? Kan barn verkligen vara forskare? Det är några

frågor som tas upp i boken. Redaktörer är Barbro Johansson och MariAnne Karlsson vid Centrum för konsumtionsvetenskap och institutionen för produkt- och produktionsutveckling. Medverkar gör också Sandra Hillén, Helene Brembeck, Kerstin Bergström, Lena Jonsson, Eva Ossiansson samt Helena Shanahan.

Samverkan kring barn och unga i behov av särskilt stöd

Så heter en bok om skolans, socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens ansvar för unga som visar varför frågor ibland hamnar mellan stolarna. Författare är Inga-Lill Jakobsson och Marianne Lundgren, universitetslektorer vid institutionen för pedagogik och specialpedagogik.

En industrialisering efter industrialiseringen.

Så heter en bok av historikern Lars Nyström som behandlar båtbygget på Orust, från mellankrigstidens små träbåtsvarv fram till dagens exklusiva yachtindustri.

Den ädla döden

Hur hanterar vi minnet av de döda? Kan man skilja mellan äkta och falska blodsvitnen? Har de döda några rättigheter? Det är några frågor som tas upp i boken som handlar om det

västerländska martyrskapets historia. Författare är Michael Azar, professor i idéhistoria.

ARRANGEMANG

En annan sorts krig

Välkommen till en öppen föreläsning av Margot Wallström om sexuellt våld i konflikter. Efter föreläsningen visas Marika Griehsels film *Wallströms Resolution*, en dokumentär om Wallströms arbete för en ny FN-resolution.

Tid: 9 april kl. 15:30-18:00.

Plats: Universitetets huvudbyggnad, Vasaplatsen.

Finns det liv där ute?

Marie Rådbo
Universitetslektor i astronomi

- **JA, VI ÄR JU HÄR**, och självklart hoppas jag att även *de* finns. Universum känns onödigt stort bara för oss. Rymdteleskopet Kepler söker efter "jordar" runt främmande stjärnor, så frågan är inte längre om, utan när, vi finner en tvilling till vår planet. Därefter kan vi utforska premisserna för liv - som vi definierar det.

Torsten Arpi,
Informatör på Utbildningsvetenskapliga fakulteten

- **JAG HAR TÄNKT PÅ DET** varje morgon nu i flera månader, när jag sliter upp persiennerna och slänger ett öga ut i trädgården. Inget växer någonstans, ärligt talat. Trädgårdar kan vara rätt trista vintertid. Fruktträden har alldeles nyligen blivit beskurna, så något liv väntar väl ändå på att ta fart. Jag lever på hoppet.

Jan Lif,
Prefekt på institutionen för filosofi, lingvistik och vetenskapsteori

- **SANNOLIKT FINNS DET LIV** därute och sannolikt rör det sig om intelligent liv eftersom de inte tagit kontakt med mänskligheten.

Adrian Parker
Professor i psykologi

- **IGÅR UNDERVISADE JAG** halva dagen, delade ut frågeformulär till försökspersoner, fixade datorproblem, bokade konferensresor och lade upp ppt-bilder för ett föredrag. Eftersom min forskning handlar om medvetandet tjänar frågan som en väckarklocka att påminna mig om att jag är för mycket i den yttre världen. Frågan blir snarare "finns det liv kvar härinne?"

Lotta Antonsson
Professor i fotografi vid Akademin Valand

- **DÅ MÅSTE MAN** kanske först förstå vad liv är? När min dotter och jag pratade om det sa hon: "Kanske människor, djur, växter och baciller är liv och det finns ju liv inne i oss". Jag håller med. Finns det liv inne i oss finns det med all säkerhet liv där ute.

**EXAMENS-
UTSTÄLLNINGAR**
**MFA 2013
FRI KONST**

Akademin Valand
5-13 april
19-28 april
Göteborgs Konsthall
11-26 maj

FÖR MER INFORMATION
VALAND13.SE

UNIVERSITY OF GOTHENBURG
VALAND ACADEMY

valand¹³

NDENGELEKO

– ett av världens hotade språk

Svart, vitt och rött är de enda färger som går att uttrycka på ndengeleko. Det berättar Eva-Marie Ström som gjort världens första beskrivning av språket.

Kanske är det också den sista.

BANTU ÄR EN av de största språkfamiljerna i Afrika med cirka 600 språk och 300 miljoner talare, främst i de centrala och södra delarna av kontinenten. Många språk är dock små. Ndengeleko, som talas i Rufiji-distriktet, sydöstra Tanzania, beräknas bara ha 72 000 talare, även det en osäker siffra.

– I skolan måste barnen tala swahili och från och med högstadiet är det engelska som gäller, trots att få elever är särskilt bra på det. Kanske är det en orsak till att skol-systemet där fungerar så dåligt.

Eva-Marie Ström har ägnat fyra mödosamma år åt att beskriva ett språk som saknar skriftsystem och som aldrig tidigare utforskats. För att göra det har hon rest åtskilliga gånger till Tanzania och intervjuat människor på plats.

– MILJÖN ÄR VIKTIG för att språket ska talas naturligt. Det är ju samma sak för oss; jag kommer från Dalarna men det skulle kännas konstigt att tala dalmål i Göteborg. Så mycket tid har gått åt till att sitta på mattor utanför informanternas hus, spela in allt från enstaka ord och fraser till samtal, berättelser och beskrivningar av vardags-sysslor, som att laga mat eller fiska. På köpet har jag fått insikt i den kultur språket tillhör.

Mer än två timmar åt gången går det inte att hålla på med intervjuer, menar Eva-Marie Ström. Resten av dagen gäller det nämligen att lyssna igenom banden, anteckna och analysera.

– Ndengeleko skiljer sig från swahili minst lika mycket som svenska från tyska. Men eftersom alla där är tvåspråkiga smyger swahiliord och ibland hela fraser sig ofta in. Lyckligtvis har jag hittat några informanter som är väldigt språkmedvetna och precis förstår vad jag är ute efter. Ibland

vill jag exempelvis höra ett ord uttalas riktigt tydligt, nästa stund vill jag spela in vanligt vardagsprat.

Ndengeleko är ett agglutinerande språk. Det innebär att orden får nya innebörder

genom att olika delar tillfogas. Ordet "aate-kunnuma" består exempelvis av fem delar och betyder "han/hon bet honom/henne". Verben böjs snarare efter aspekt än tempus; det är alltså viktigare om en handling är avslutad, pågående eller upprepad än om den skedde i går eller ska ske i morgon.

– NDenGELEKO har bara ett tjugotal adjektiv. Istället använder man verb eller "av" plus ett substantiv. En färsk fisk blir "en fisk av färskhet" och om frukten är bitter säger man att den "bittrar". I den mån man använder andra färgord än "vitt", "svart" och "rött" är de antingen lånade från engelska via swahili, som "bulu", eller så förklarar man; "grönt" kan exempelvis bli "färg av löv".

Däremot kan ndengeleko-talarna välja mellan 15 olika platsadverbial. Där svenskan har två; "här" och "där" kan man i ndengeleko skilja på om något är "där borta", "där inuti" eller "där, fast det inte syns".

– Betyder skillnaderna att en ndengeleko-talare uppfattar världen annorlunda än exempelvis en svensk? Det finns psykolog-vister som menar det, men min avhandling är deskriptiv och går inte in på sådana frågor.

Så hur kommer det sig att Eva-Marie Ström intresserade sig för ndengeleko?

Det började med studier i afrikanska språk i Leiden, Holland.

– När jag sedan ville forska fanns det hundratals odokumenterade språk i Afrika att välja mellan. Men att ndengeleko talas i fredliga Tanzania och inte exempelvis i Kongo spelade nog viss roll. Alla människor jag mött har varit oerhört vänliga och ingen

EVA-MARIE STRÖM

AKTUELL: Med avhandlingen *The Ndengeleko Language of Tanzania*.

BOR: I Majorna.

FAMILJ: Barnen Michelle, Simon och Louise, samt särbon Johan.

ÅLDER: 45 år.

INTRESSEN: Människor och världen.

har ifrågasatt min rätt att ställa frågor.

Tyvärr är ndengeleko ett av många hundra språk som snart inte kommer att talas mer, tror Eva-Marie Ström.

– Man hör aldrig barn tala språket. Och i vår globaliserade värld, där det finns internetkaféer även i byarna, går utvecklingen fort. Men just därför är det extra viktigt att dokumentera hotade språk. Jag hoppas få tid att gå igenom allt det material jag ännu inte hunnit arkivera. Sedan vill jag fortsätta forska, gärna tvärvetenskapligt med antropologer, historiker eller varför inte botaniker som intresserar sig för hur människorna där använder olika örter. För varje språk innehåller en rikedom som är knuten till ett speciellt levnadssätt. Språk utgör ju själva grunden för all humanistisk forskning.

TEXT: EVA LUNDGREN

FOTO: JOHAN WINGBORG